

EL PERGAMÍ N. 75' DE L'ARXIU DE LA CATEDRAL DE GIRONA, SÈRIE PERG. S. IX-XII: RELACIONS DEL COMTE D'EMPÚRIES AMB L'ESGLÉSIA DE GIRONA, DOTALIA DE GARRIGÀS I ALTRES MENUDALLES¹

JAUME DE PUIG I OLIVER

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

Resum

L'article descriu el perg. 75' de l'Arxiu de la Catedral de Girona i en publica el contingut. Hi ha quatre documents que reflecteixen les relacions difícils entre els comtes d'Empúries i els bisbes de Girona, dels anys 1091, 1218, 1226 i 1258. Dos documents, un de l'agost del 1279 i l'altre del juliol del 1337, són dos actes típics de la vida feudal. Un tercer document, del març del 1171, és una venda de delme. El darrer document que es publica és la dotalia, fins ara desconeguda i inèdita, de la parròquia de Garrigàs, del 1057-1058.

Paraules clau

Arxiu de la Catedral de Girona, comtes d'Empúries, bisbes de Girona, feudalisme, delme, dotalia de Garrigàs.

Abstract

The article describes the parchment n.75' of the Archive of the Cathedral of Girona and publishes its content. Four of the documents reflect the difficult relationship between the Counts of Empúries and Girona bishops, dated 1091, 1218, 1226 and 1258. Two other documents, one dated August 1st 1279 and the other July 1337, are typical deeds of the feudal life. A third document, dated March 1171 is a tithe sale. The last document is the endowment of Garrigàs parish, unknown and unpublished until now and dated 1057-1058.

Key words

Archive of the Cathedral of Girona, counts of Empúries, Girona bishops, feudalism, tithe, Garrigàs parish.

¹ Sigles i abreviatures emprades:

ACG = Arxiu Capitular de Girona.

ADG = Arxiu Diocesà de Girona.

CC = Josep M. MARQUÈS I PLANAGUMÀ, *Cartoral dit de Carlemany, del bisbe de Girona (s. IX-XIV)*, 2 vols., Barcelona, Fundació Noguera (Diplomataris, 1-2), 1993, 1-436 [docs. 1-282] i 437-861 [docs. 283-625] p.

CDSG = Ramon MARTÍ, *Col·lecció Diplomàtica de la Seu de Girona (817-1100)*, Barcelona, Fundació Noguera (Diplomataris, 13) 1997, 605 p.

DBA = *Diccionari Biogràfic Albertí*, vols. I-IV, Barcelona 1966-1970.

DHEC = *Diccionari d'Història Eclesiàstica de Catalunya*, 3 vols., Barcelona, Generalitat de Catalunya-Editorial Claret, Barcelona 1998-2001, 667, 773 i 749 p.

ES = Enrique FLÓREZ - Antolín MERINO – José DE LA CANAL, *España Sagrada*, LVII vols., Madrid 1747-1957; reedició de Rafael LAZCANO, LVII vols., Guadarrama (Madrid), Editorial Agustinià 2000-2012.

EUBEL = C. EUBEL, *Hierarchia Catholica Medii Aevi*, vol. I, Münster 1898.

LFM = ACA, *Liber Feudorum Maior*. Se cita pels números dels documents donats en l'edició de F. MIQUEL ROSELL, *Liber Feudorum Maior. Cartulario real que se conserva en el Archivo de la Corona de Aragón*, Barcelona, CSIC 1945, I-II vols., 535 i 597 p.

MARQUÈS - DE PUIG – SERRAT = Josep Maria MARQUÈS I PLANAGUMÀ (†), *El Cartoral de Rúbriques Vermelles de Pere de Rocabertí, bisbe de Girona (1318-1324)*. Edició a cura de Jaume DE PUIG I OLIVER i Albert SERRAT I TORRENT, Barcelona, Fundació Noguera (Diplomataris, 46) 2009, 808 p. ORDEIG, *Dotalies* = Ramon ORDEIG I MATA, *Les dotalies de les esglésies de Catalunya (segles IX-XII)*, vol. I Primera part, Vic 1993; vol. I Segona part, Vic 1994; vol. II Primera part, Vic 1996; vol. II Segona part, Vic 1997; vol. III Primera part, Vic 2001; vol. III Segona part, Vic 2002; vol. IV Estudi, Vic 2004.

PELLA = José PELLA Y FORGAS, *Historia del Ampurdán*, Barcelona 1883, 788 p.

PM = Josep M. MARQUÈS I PLANAGUMÀ, *Pergamins de la Mitra (891-1687)*. Arxiu Diocesà de Girona, Girona, Generalitat de Catalunya. Servei d'Àxius – Diputació de Girona. Patronat Francesc Eiximenis, 1984, 191 p.

PONTICH, *Episcopologi* = Sulpici PONTICH, *Episcopologi eo Serie dels srs. Bisbes de Gerona desde la expulsió dels moros que volen uns fos 778 y altres 785: en què se continuaran los bisbes segons lo ordre que portan nostres Synodals Gerundenses, però las notícias seran totas tretas y existents en la Iglesia Cathedral y notarias que son vistas*, ACG, ms. 105, f. 3r-134v.

PONTICH, *Series* = Sulpici PONTICH, *Serie dels prebendats que per temps son estats de la santa Iglesia de Gerona per abecedari*, ACG, ms. 105, f. 135r-405r.

RC = *Cartoral de Rúbriques Vermelles*.

VILABERTRAN = Josep M. MARQUÈS PLANAGUMÀ, *Esriptures de Santa Maria de Vilabertran (968-1300)*, Figueres, Institut d'Estudis Empordanesos 1995, 404 p.

al man = alia manu

corr = correctum

exp = explicít

Fol. = foli, folis

in marg dext = in margine dextro

inc = incipit

interlin = interlineat

ms = manuscrit

om = omissio

r = recto

ras = ratllat

seq = sequitur

v = verso

DESCRIPCIÓ DEL DOCUMENT

Es tracta d'un quaternió de pergamí, que amida 290 x 405 mm. i és format per dos fulls. Plegats pel mig, en llur part central presenten una sèrie de nou forats que es corresponen en tots dos fulls i indiquen que en algun moment van ésser cosits per l'exterior, sense que es pugui excloure que els fulls cosits fossin més de dos. Havien estat plegats amb un plec horitzontal i un altre de vertical, possiblement abans del cosit; en tot cas, els sécs dels plegatges s'han atenuat força.

Els folis només són escrits pel cantó carn, restant buida la part del recto dels folis 1-2 i la del verso dels folis 3-4. L'escriptura és gòtico-libraria amb influència de la bastarda, del final del s. XIV o principi del XV, molt regular, malgrat que no hi ha pautat. La inicial de cada document és calligràfica i imita les inicials acolorides dels manuscrits de l'època, en tinta negra.

El primer full presenta diverses fatigues, sobretot en la cara que forma el fol. 1r: Taques i brutícia, arrugues, una ratadura al marge central de la seva primera part, i dos forats cosits i un estrip vora el marge inferior de la cara que forma el fol. 4. Cap d'aquests accidents no afecta la integritat del text escrit.

Inscripcions: a) Fol. 1r, a dalt, en lletra cursiva del segle XV: «Testis est domina Ffrancischa vxor domini [... ..] | fila gran del Rey fou [... ..]».

b) Una mica més avall, en lletra del segle XVIII de dues mans diferents: «Capbreu de Vilasacra | Pabordia de Castelló». Al costat de la darrera inscripció, una mica ensota de la «P» inicial del mot «Pabordia» i amb intenció de combinar-s'hi, escrit amb llapis per una mà del segle XX: «Diplomas de la».

L'esment de «Vilasacra» és gratuït, perquè, com es veurà de seguida, el contingut del quaternió no té res a veure amb Vilasacra; la inscripció indica, això sí, que tot el quaternió ha servit de carpeta per a endreçar-hi un capbreu d'aquesta població, i, molt probablement, els dos fulls haurien estat primitivament cosits amb aquesta finalitat.

c) Més avall, escrit en llapis cap al marge dret, de mà de Joan Villar: «Olim | 37b3».

d) A la segona meitat de la pàgina, escrit a l'inrevés, en lletra humanística de finals del segle XVI: «Pabordria de Castello».

e) Sobre i sota la inscripció precedent, *probationes pennae* i restes d'anotacions, molts esvaïdes i fragmentàries.

f) Al fol. 4v, hi ha diverses notes comptables, també molt esvaïdes.

g) Al marge superior dels fol. 1v i 2v, centrat: «privilegia», mena de *titulus currens* que s'ha de combinar amb les inscripcions del marge superior dels folis 3r i 4r.

h) Al marge superior del fol. 3r, centrat: «de petralata [espai] de Requeseno».

i) Al marge superior del fol. 4r, centrat: «de Garriguars».

CONTINGUT

El quaternió conté diverses peces relatives a qüestions del comtat d'Empúries. No sobtarà, doncs, que s'hagi trobat enmig de papers de la pabordia de Castelló. Què hi feia allí? Per a respondre aquesta pregunta, cal tenir en compte que antigament cada pabordia de la Catedral custodiava tota la documentació relativa als seus actes i dominis, antics, moderns i recents, en pergamí i en paper. En donen testimoni fefaent els llibres d'arxivació del segle XVIII redactats a la catedral, on es van registrar els actes de les diferents unitats administratives sota la responsabilitat de cadascun dels seus titulars: pabordes, sagristans, etc.² Hi ha regist - a vegades traducció - de gairebé tots els pergamins que ara figuren a les sèries de la catedral,³ llevat dels privilegis reials i de certs documents relatius al bisbe i a la Canonja en general, que ja d'antic es conservaven separadament.⁴ A finals del segle XIX, quan fou nomenat per primera vegada un arxiver perquè es fes càrrec del fons documental antic,⁵ transmutat en arxiu merament històric per causa de la Desamortització dels béns eclesiàstics, començà el procés de disgregació de la documentació. Obsoletes les pabordies i altres unitats administratives de la catedral - ardiaconats i sagristies -, els arxivers van donar tractaments diversos a la documentació, segons fos en suport pergamí o en suport paper. Aquest fou l'origen de la divisió que avui hi ha a l'ACG entre les sèries de

² A l'ACG hi ha llibres d'arxivació de les dues sagristies, major i mitjana, i de les pabordies de gener, de febrer-març-abril (=pabordia de Castelló), de juliol, (= pabordia d'Aro), d'agost, de setembre-octubre, de novembre.

³ Són cinc sèries: 1) *Pergamins s. IX-XII*, 2) *Pergamins s. XIII*, 3) *Pergamins s. XIV-XVIII*, 4) *Pergamins de les Administracions externes*, i 5) *Pia Almoina*.

⁴ En donen fe algunes de les inscripcions dorsals dels pergamins: «Privilegis reials», «Armari de la Canonja», «Bisbes», etc.

⁵ Cfr ACG, *Resolucions Capitulars*, vol. 94, fol. 111v.

documents en pergamí i les sèries en paper. Al mateix temps, els cartorals foren incorporats a la col·lecció de llibres manuscrits i incunables, seguint criteris que havien esdevingut habituals en la pràctica bibliotecària del segle XIX, separant-los així arbitràriament de l'arxiu pròpiament dit, on havien tingut una funció específica. La major part dels pergamins de les administracions que tenien seu fora de la catedral – ardiaconats, sagristia major, cabiscolia – es van conservar a l'ADG des d'un moment indeterminat del s. XIX fins fa ben poc, i formen el bloc del que ara s'anomena les «administracions externes».

Com sigui, el quaternió que estudiem va quedar atrapat enmig de la paperassa de la pabordia de Castelló i no fou incorporat a cap de les sèries de pergamins de l'ACG. Un fet ha pogut ésser la causa d'aquesta anomalia: la inscripció equívoca «Capbreu de Vilasacra». Equívoca, ja s'ha dit, perquè no hi ha ni capbreu ni res de Vilasacra. Quan fou palès a principis d'aquest segle XXI que el pergamí contenia més d'un document, de dates i de contingut prou diversos, l'arxiver de la catedral va separar aquell pergamí dels papers de la pabordia de Castelló i el va incorporar a la col·lecció de còpies de pergamins dels s. IX-XII, on li fou donada la cota 75'.⁶

Els documents, doncs, són nou, i van des del 1057-1058 fins al 1337. Els va fer copiar Arnau de Colomer,⁷ vicari general del bisbe Berenguer d'Anglesola, futur cardenal de Benet XIII, el 4 de febrer del 1396, i en el pergamí els va cloure el notari Bernat de Donç. Són, per tant, còpia de còpia. Els quatre primers es refereixen al comte d'Empúries i a les seves relacions tempestuoses amb l'església de Girona. Un cinquè document, que no és còpia de cap acte, dóna notícia que a l'Arxiu Reial de Barcelona hi ha dos documents de la mateixa matèria i fa esment d'una sentència del 1346 sobre dècimes i primícies de Castelló, sempre conflictives, favorable a l'Església de Girona. El sisè és la constitució d'uns homes propis de la Pabordia de Castelló, amb clàusules interessants: fixació de les condicions segons les quals la descendència, exclòs l'hereu, es podrà redimir, i prohibició que els siguin imposades altres servituds, assenyaladament l'exòrquia i la intèstia. Data del document: 1279. Resten dos documents típicament feudals i, entremig, la dotàlia fins ara desconeguda de Sant Miquel de Garrigàs.

⁶ Tot i que només tres dels documents transcrits pertanyen al segle XI, s'ha procedit amb el criteri de primar llur antiguitat, i per això el pergamí ha anat a parar a la col·lecció dels pergamins més antics de la Catedral.

⁷ Per a Arnau de o des Colomer, cf. J. PERARNAU I ESPELT, *La donació de la biblioteca d'Arnau des Colomer i fundació de la «libreria Sedis» de Girona (1397-1411)*, dins «ATCA», 2 (1983), 207-212.

I

EL COMTE D'EMPÚRIES I L'ESGLÉSIA DE GIRONA

D'antuvi pot sobtar que l'any 1396 el vicari general gironí fes fer còpies autèntiques de quatre documents referents al comte d'Empúries. Les relacions que van mantenir els comtes de la primera dinastia i els bisbes i canonges de Girona sempre van ser francament aspres. Extingida la primera dinastia a principis del segle XIV, els infants-comtes de la segona també van donar maldecaps als clergues, però les topades no van tenir la mateixa virulència que les anteriors. Al final del segle XIV, l'octubre del 1384, encara el comte d'Empúries Joan I era citat per ordre dels vicaris generals en seu vacant per haver incendiat l'església de Colomers, de l'abat d'Amer.⁸ En canvi, a principis del s. XV, no hi ha constància documental coneguda de conflictes. Ara bé, el mal record de les dificultats passades es devia haver fossilitzat en la memòria dels clergues com un fet ineluctable, sempre a punt de tornar a revifar-se.

Aquesta podria haver estat la causa que el vicari general fes fer les còpies autèntiques del documents emporitans, és a dir, a punt de fer servir, per tal que els pabordes de Castelló els tinguessin a mà per un cas.

El primer document del pergamí 75' de l'ACG és de finals del segle XI (1090-1091) i se'n conserva l'original, que és carta partida, amb dos exemplars, i les lletres de partió diuen: «DIFINITIO ET EUACVATIO». Se'n coneixen deu còpies posteriors. Un nombre tan elevat de còpies, - sis a l'ADG i quatre a l'ACG -, dues de les quals modernes, pot indicar que el maneig del document fou notable.

El segon document és redactat just abans de la campanya del comte Hug IV Ponç i de Nunó Sanç, comte del Rosselló, contra el rebel Gausbert de Palol, el qual van expulsar del seu castell roquer d'Oltrera o Vultrera (1219-1220); el document sembla tenir la finalitat d'assegurar-se la tranquil·litat de part dels dominis del bisbe.

En canvi el n. 3 forma part del conjunt de documents que segellen l'acord entre el comte emporità i el bisbe de Girona del març del 1226, que Pella va qualificar com un «concierto humillante».⁹ L'acord havia estat

⁸ Cf. PM 1417.

⁹ Pella, 507, citant ES, XLIV, ap. 3 = PM 121. Cf. encara PM 122 i 123.

precedit per un conjunt d'accions violentes per part del comtat contra la bisbalia (Ullà, la Bisbal, Bàscara), amb elements albigesos que fugien de la persecució en terres franceses com a punta de llança contra el clergat catòlic. Aquest document informa, a més, que el comte d'Empúries havia guerreat amb el vescomte de Rocabertí, que per les dates ha d'ésser Dalmau II.¹⁰

El n. 4 és mimètic de l'anterior: El comte d'Empúries ha de demanar l'any 1258 que el bisbe li llevi l'excomunió, rebuda per haver impedit que la pabordia de Castelló extragués blat del comtat per vendre'l a fora. Dels altres documents, n. 5-9, el que ja s'ha dit i el que es dirà és suficient.

APÈNDIX I

1

1091 novembre 29

ACG, Perg. s. IX-XII, n. 75', fol. 1v

El comte Hug II d'Empúries-Peralada¹¹ defineix i evacua a favor de la Canonja de la Seu de Girona totes les exaccions que ell i son pare havien imposat sobre els delmes de la parròquia de Castelló d'Empúries i sobre els alous canònics, regula l'actuació dels batlles respectius i autoritza la venda dels esplets que la Canonja posseeix a Castelló, rebent a canvi 40 unces d'or de València.

O. ADG, Pergamins de la Mitra, cal. 8, n. 1, carta partida, amb els dos exemplars (PM 21).

A. Còpia del segle XII: ADG, Pergamins de la Mitra, cal. 3, n. 294, amb alguna signatura autògrafa (PM 21), ex O.

B. Còpia del 29 de juny de 1207: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 9', ex A.

C. Còpia de 1226: ADG, Pergamins de la Mitra, cal. 2, n. 111 (PM 21).

D. Còpia del segle XIII: ADG, Pergamins de la Mitra, cal. 3, n. 131 (PM 21).

E. Còpia del segle XIV: ADG, RC, fol. 41r-42v; 2 (30), p. 116-119, ex A? B? C?

F. Còpia de 1338: ADG, Pergamins de la Mitra, cal. 2, n. 113 (PM 21), ex (?).

G. Còpia del segle XIV: ACG, *Llibre Verd*, fol. 183v-184r i 120r-121r, ex B.

H.* Còpia del 4 de febrer del 1396: ACG, *Pergamins s. IX-XII, n. 75'* (olim *Pabordia de Castelló, Capbreu de Vilasacra*), fol. [1]v, no indicat anteriorment, ex O.

I. Còpia del s. XVI: ACG, ms. 154, *Transumpta instrumentorum, II*, fol. 7r-8r, ex O, no indicat anteriorment.

¹⁰ Per al qual cf. DBA, IV, 110; Santiago SOBREQÜÉS I VIDAL, *Els barons de Catalunya*, Barcelona, Editorial Vicens i Vives 1957, 120.

¹¹ Cf. DBA, II, 392; SOBREQÜÉS, *ib.*, 16.

J. Còpia del segle XVI-XVII: ACG, ms. 154, *Transumpta instrumentorum*, fol. 72r-73r, no indicat anteriorment.

a. Jaume MARQUÈS CASANOVAS, *Documentos sobre Castelló d'Empúries*, dins «AIEE», 11 (1976), 201-205, text llatí i traducció castellana, ex C.

b. MARTÍ, n. 415, p. 433-435, ex O.

c. MARQUÈS- DE PUIG- SERRAT, RC, n. 2 (30), p. 116-119, ex E.

α MARQUÈS, PM 21.

Hoc est translatum fideliter sumptum Gerunde^a auctoritate et decreto venerabilis Arnaldi Colomer, vicarii generalis in spiritualibus et temporalibus Reuerendi domini Berenguarii, Dei gratia Episcopi Gerundensis,¹² die III^a febroarii Anno a Nativitate Domini Millesimo Trecentesimo Nonagesimo Sexto a quodam instrumento continencie subsequentis.

Hec est noticia diffinicionis et euacuacionis quam ego, Vgo, Impuritanensis et Petralatensis comes, facio omnipotenti Deo et gloriosissime uirgini Marie, scilicet canonice Gerundensis sedis et omnibus canonicis in eadem manentibus uel in futuro mansuris. Diffinio namque et evacuatio ob remissionem delictorum meorum eidem gloriosissime Dei genitrici Marie eiusque canonice in perpetuum omnes forciat et toltas et malas presones et omnes malos usaticos quos pater meus Poncius,¹³ bone memorie comes, habuit uel tenuit in decimis ecclesie Sancte Marie Castilionis et in omni alodio quod Gerundensis canonica quocumque modo habet uel habere debet in omni villa Castilionis uel in omni termino^a parrochie^b eiusdem ecclesie, scilicet in domibus uel etiam in ceteris rebus usui hominum congruentibus.

Non solum hec superius scripta diffinio et derelinquo, sed etiam omnia illa que post mortem patris mei quocumque modo male usurpauit uel ademprouit¹⁴ in decimis eiusdem ecclesie et in omni alodio Gerundensis canonice quod habetur in eadem parrochia^b, scilicet ipsam albergam quam ego et mei faciebamus in dominica domo Gerundensis canonice, et ipsam domum quam construebam in cimiterio Sancte Marie supra ipsum Cigar et ipsos quattuor sextarios quos accipiebam ex decimis Sancte Marie et ipsam messereriam quam accipiebam ex hominibus Sancte Marie. Et ipsum receptum quem baiulus meus accipiebat ex baiulo Sancte Marie, non accipiat nisi se tercio et sine cibaria. Et propter hoc faciat fideliter donare Sancte Marie omne decimum ex toto alodio comitis.

¹² És Berenguer d'Anglesola i de Ribelles, bisbe de Girona entre 1384 i 1408, creat cardenal per Benet XIII el 1397, per al qual cf. PONTICH, *Episcopologi*, fol. 34rv; EUBEL, 272; DBA, I, 124-125; DHEC, I, 84.

¹³ Ponç Hug I (1040-1078), per al qual cf. DBA, III, 540-541; SOBREQÜÉS, *ib.*, 15-16.

¹⁴ El mot és una llatinització del català *aemprar*, aquí en el sentit d'apoderar-se d'una cosa en virtut de manament o autoritat, tal com diu ALCOVER-MOLL IV 808, que data el mot un centenar d'anys més tard.

Hec omnia predicta diffinio et dimitto et euacuo atque derelinquo uel etiam hoc diffiniendo addo siue promitto atque conuenio quod non uetabo uel uetare non faciam prepositis uel clericis Gerundensibus uendere quandocumque uoluerint uel cuicumque uoluerint omne ipsum expletum quod Gerundensis canonica habeat in villa Castilionis, tam uinum quam etiam aliud cuiuslibet annone genus, uel ferre uel transmutare alicubi si uoluerint, uel dare alicui si elegerint, uel facere omnem eorum uoluntatem.

Sed ita solide et libere Gerundensis canonica habeat et teneat omne decimum et omnia alodia que habet in villa Castilionis uel in futuro habeat, sicut priuilegia regalia continent, in quibus eadem collata sunt beate Dei genitrici Marie, scilicet quod nullius seruitutis uel subieccionis uinculo subdantur, uel nullum placitum ibi celebretur nisi a preposito Gerundensis sedis, uel nulla uiolencia in alodio eiusdem canonice hominibus ibi manentibus ab aliquo ingeratur, sed omnia maneant solida et libera in potestate eiusdem canonice in eternum et ultra.

Quam diffinicionem facio eidem canonice propter quadraginta uncias auri Ualencie, quas accepi ex rebus eiusdem canonice.

Quam ita uolo esse firmam ut neque ego neque aliquis mee posteritatis nec alius quislibet meus successor in his que diffinio ualeam uel ualeant aliquid requirere uel expetere, neque per meam uocem aut successionem quicquam obtinere, sed sit hec diffinicio stabilis et inconvulsa omni tempore.

Si quis uero, quod absit, hanc irumpere temptauerit, sacrilegii summam componat et insuper anathematis uinculis subiaceat, et postmodum hec scriptura diffinicionis firma maneant omni tempore et stabilis.

Quam diffinicionem ego, prephatus comes, facio domino Deo et canonice Gerundensis ecclesie et domino Berengario, Gerundensi episcopo,¹⁵ et omnibus canonicis suis et cunctis eorum successoribus in perpetuum.

Acta scriptura huius^c diffinicionis III kalendas decembris anno XXXI regni Philippi regis, dominice etiam incarnationis anno nonagesimo primo post millesimum.

Sig+num Ugonis comitis, qui hanc diffinicionem feci, firmaui et testes firmare rogau.

¹⁵ Berenguer Guifré, fill dels comtes de Cerdanya, bisbe entre 1050 i 1093, per al qual cf. PONTICH, *Episcopologi*, fol. 11r-12r; DBA, I, 265-266; DHEC, I, 283.

Sig+num Poncii Guillemi.¹⁶ Sig+num Raymundi Guillemi.¹⁷ Sig+num Gaucefredi Bastoni.¹⁸ Sig+num Petri Poncii.¹⁹ Sig+num Raymundi^d Ademari.²⁰

PONCIUS, clericus,²¹ qui hoc rogatus scripsi die et anno (*senyal*) quo supra.

Ego Arnaldus Colomer, vicarius generalis domini Episcopi Gerundensis, huic translato cum suo originali fideliter comprobato auctoritatem meam interpono pariter et decretum, hic propria manu subscribendo.

Eg-[*senyal*]-o, Bernardus de Donç, notarius publicus substitutus auctoritate regia a Jasperto de Campolongo, publico Ciuitatis, baiulie et vicarie Gerunde suarumque pertinentiarum notario, hoc translatum, a suo originali sumptum et cum eodem de verbo ad verbum fideliter comprobatum autorizatumque vt superius continetur scribi feci et clausi, cum supraposito in prima línea vbi dicitur *Gerunde*, et cum raso et correcto in vicesimanona línea vbi legitur *feci*, et constat eciam mihi de raso et correcto in secunda línea presentis mee clausure, vbi corrigitur *translatum a*.

^a O terminio ^b O parroechia ^c O om ^d O Reymundi

¹⁶ Noble de la cort d'Hug II d'Empúries: Cf. CC 172; ACG perg. 143, 145, 156; *Vilabertran* 99, 124, 161, 177, 181, 231, 294. No estem segurs que el Ponç Guillem de *Vilabertran* 334, 402, 406 i 438 sigui el mateix personatge, ni tampoc el de CDSG 371, 404, que podria ésser clergue.

¹⁷ Hi ha un Ramon Guillem que és clergue: CDSG 388, 393; CC 153, 154 (= CDSG 385), 159 (= CDSG 408), 164 (= CDSG 420), 165 (= CDSG 422); ACG perg. 110, 140. Un altre Ramon Guillem és anomenat vescomte (d'Empúries?) l'agost del 1086, *Vilabertran* 140. Semblen més aviat laics els que apareixen els anys 1069-1127 a *Vilabertran* 33, 37, 38, 42, 47, 77, 104, 178 (germà de Guillem Guillem i Gilabert Guillem), 181 (germà de Bernat Guillem, canonge de Vilabertran), 184 (jutge), 186, 201, 236 (vassall del comte de Besalú), 255 (íd.), 265, 268, 310 (de Torrelles del Rosselló), 328, 347 351 (germà de Pere Guillem), 353 (espòs d'Adalaida, dóna a Vilabertran l'alou que té a Begudà), 366, 391, 450.

¹⁸ Cf. CDSG 314, 403, 455. L'any 1056 el seu nom apareix en la llista llarga dels nobles que signen l'esposalici de la comtessa Almodis, LFM I 489. El març del 1065 és elegit marmessor del clergue Bernat Belell, ACG perg. 69. El 29 d'abril del 1065 es constitueix vassall de Ramon Berenguer I pels castells de Cervià i Púbol, LFM I 485-488. El 1069, amb la seva esposa Adelgarda, és un dels tres matrimonis que fan donació a Pere Rigau de l'alou que és l'església de Santa Maria, amb les trenta passes al voltant, *Vilabertran* 36. El 1092 els dos esposos donen a l'abadia l'alou que tenen al comtat de Peralada, *Vilabertran* 191. Gausfred Bastó fa testament el juny del 1102, *Vilabertran* 272, i consta mort l'agost següent, quan la seva ja vídua Adelgarda defineix certes cases a l'església de Sant Feliu de Celrà, CC 186.

¹⁹ Cf. PONTICH, *Series*, f. 313r, on és anomenat *archileuista*; CC 159 (= CDSG 408); *VILABERTRAN* 41, 157, 224, 232, 268, 269, 288, 294, 295, 302, 314, 329, 331, 370. El seu nom consta en l'obituari del Martirologi d'Ató, *VILLANUEVA* XII 292: «Qui obiit in expeditione Jherosolimitana anno XCVIII (aut VIII) post millesimum ab Incarnatione Xpi (*coeva manu*)».

²⁰ Cf. CDSG 363, 473; *VILABERTRAN* 65, 69, 77, 78, 158, 384, 414. Potser cal relacionar-lo amb la família dels senyors del castell de Porqueres, *Banyoles* 37-37bis, 60, 72, 75-76, 79, 141, 143, 151, 153-159.

²¹ Cf. PONTICH, *Series*, f. 313r; CC 159, 160; ACG perg. 94, 104, 107-109, 113, 115, 118, 120, 161, 167, 173, 176. El setembre del 1099 Pere Blidguer li llega la vinya que té sobre Sant Feliu a l'indret de Viners, la millor capa i unes caligues «pro suo debito», CC 180. Signa documents dels anys 1113 i 1117, CC 211 i 220.

Escatocol del primer exemplar d'O: Sig̃num Vgonis, comitis, qui hanc difinitionem feci, firmaui et testes firmare rogauí.

Sig̃num Poncii Guillemi. Sig̃num Reimundi Guillemi. Sig̃num Gaucefredi Bastoni. Sig̃num Petri Poncii. Sig̃num Reimundi Ademari.

† Raimundus, leuita, qui hoc rogatus scripsi [*espai*] die et anno quo supra.

Escatocol del segon exemplar d'O: Sig̃num Vgonis, comitis, qui hanc difinitionem feci, firmaui et testes firmare rogauí.

Sig̃num Poncii Guillemi. Sig̃num Reimundi Guillemi. Sig̃num (*sic*) Sig̃num Gaucefredi Bastoni. Sig̃num Petri Poncii. Sig̃num Reimundi Ademari.

[*inc al man*] Sig̃num [P]oncii Vgonis, comitis, qui supra scriptam difinicionem et euacuacionem confirmo et signo puncti manu propria firmo.

Sig̃num Poncii Guillemi de Turredelia. Sig̃num Guillemi Seniofredi.²² Sig̃num Berengarii, filii eius. Sig̃num Reimundi Renardi.²³ [*exp al man*]

PONCIUS, clericus, qui hoc rogatus scripsi die et anno (*senyal*) quo supra.

Escatocol d'A: Sig+num Ugonis comitis, qui hanc difinitionem feci, firmaui et testes firmare rogauí.

Sig+num Poncii Guillemi. Sig+num Raymundi Guillemi. Sig+num Gaucefredi Bastoni. Sig+num Petri Poncii. Sig+num Raymundi Ademari.

Sig̃num Poncii Vgonis Comitis, qui supra scriptam difinicionem et euacuacionem confirmo et signo puncti manu propria firmo.

Sig̃num Poncii Guillemi de Turredella. Sig̃num Guillemi Seniofredi. Sig̃num Berengarii filii eius. Sig̃num Remundi Renardi. [*al man*] Sig̃num Raimundi Ademari.

Sig̃num Bernardi Sendredi. Sig̃num Palacioli.

Sig̃num Vgonis comitis, qui supra scriptam difinicionem et euacuacionem confirmo. [*senyal*] Mironis iudicis.

PONCIUS, clericus, qui hoc rogatus scripsi die et anno (*espai*) quo supra.

Escatocol de B: Sig+num Vgonis comitis, qui hanc difinitionem feci, firmaui et testes firmare rogauí.

²² Esmentat el 1088 en el testament de son pare, Sunifred Arnau, el qual li deixa les cases que habiten Guillem Ramon i Basset, i, en indivís amb els seus germans Ramon i Pere, la resta dels alous no repartits entre esglésies, esposa i filles, VILABERTRAN 154. El febrer del 1093, abans d'anar a Roma en pelegrinatge, fa testament, VILABERTRAN 199. El juny del mateix any apareix com a testimoni en el testament d'un Berenguer Bernat, VILABERTRAN 204. Testa el juliol del 1096, VILABERTRAN 228. El novembre del mateix any és testimoni del testament d'Adelaida Seguer, VILABERTRAN 231. Consta mort abans del 1121, VILABERTRAN 415.

²³ Un Ramon Renard apareix el maig del 1103 en el testament d'Ademar Francó, el qual substitueix Renard al fill Guillem, si aquest moria sense descendència legítima, VILABERTRAN 275. El maig del 1115 apareix en el testament de la seva mare Guillema, a la qual promet de proveir d'aliments i vestit, VILABERTRAN 384. Encara el 1130 és esmentat un Ramon Renard, propietari d'un molí al riu Muga, sota Cabanes i del monar que va a Prat de Torells, VILABERTRAN 462.

Sig+num Poncii Guillemi. Sig+num Raimundi Guillemi. Sig+num Gaucefredi Bastoni. Sig+num Petri Poncii. Sig+num Raimundi Ademari.

Sig+num Poncii Vgonis, comitis, qui supra scriptam diffinicionem et euacuacionem confirmo et signo puncti manu propria firmo.

Sig+num Poncii Guillemi de Turredela. Sig+num Guillemi Seniofredi. Sig+num Berengarii, filii eius. Sig+num Raimundi Renardi. Sig+num Raimundi Ademari.

Sig+num Bernardi Senfredi. Sig+num Palacioli.

Sig+num Vgonis, comitis, qui supra scriptam diffinicionem et euacuacionem confirmo. SSS MIRONIS, JUDICIS.

PONCIUS, clericus, qui hoc rogatus scripsi die et anno quo supra.

SSS BERNARDUS de Siriniano, qui hoc translatum fideliter scripsi III kalendas julii, Anno incarnationis Christi MCC Septimo, cum literis supra scriptis in prima linea et dampnatis in XVII linea, die annoque prefixo.

Escatocol de C: Sig+num Vgonis comitis, qui hanc diffinicionem feci, firmaui et testes firmare rogau. Sig+num Poncii Guillemi. Sig+num Raimundi Guillemi. Sig+num Gaucefredi Bastoni. Sig+num Petri Poncii. Sig+num Raimundi Ademari.

Sig+num Poncii Vgonis, comitis, qui supra scriptam diffinicionem et euacuacionem confirmo et signo puncti manu propria firmo.

Sig+num Poncii Guillemi de Turredela. Sig+num Guillemi Seniofredi. Sig+num Berengarii, filii eius. Sig+num Raimundi Renardi. Sig+num Raimundi Ademari.

Sig+num Bernardi Senfredi. Sig+num Palacioli.

Sig+num Vgonis, comitis, qui supra scriptam diffinicionem et euacuacionem confirmo. [senyal] MIRONIS, JUDICIS.

PONCIUS, clericus, qui hoc rogatus scripsi die et anno [espai] quo supra.

Sig+num Castilionis Ferrarii Qui hoc translatum fideliter translatauit cum literis rasis et emendatis in XVIII^a linea ubi dicitur *uoluerint* Et in XX^a linea ubi dicitur *elegerint* Et in XX^a I^a linea ubi dicitur *priuilegia*.

Escatocol de D: Sig+num Vgonis comitis, qui hanc diffinicionem feci, firmaui et testes firmare rogau.

Sig+num Poncii Guillemi. Sig+num Raimundi Guillemi. Sig+num Gaucefredi Bastoni. Sig+num Petri Poncii. Sig+num Raimundi Ademari.

Sig+num Poncii Vgonis, comitis, qui supra scriptam diffinicionem et euacuacionem confirmo et signo puncti manu propria firmo.

Sig+num Poncii Guillemi. Sig+num Guillemi Seniofredi. Sig+num Berengarii, filii eius. Sig+num Raimundi Renardi.

PONCIUS, clericus, qui hoc rogatus scripsi die et anno [senyal] quo supra.

Escatocol d'E: Sig+num Ugonis comitis, qui hanc diffinicionem feci, firmaui et testes firmare rogau.

Sig+num Poncii Guillemi. Sig+num Raymundi Guillemi. Sig+num Gaucefredi Bastoni. Sig+num Petri Poncii. Sig+num Raymundi Ademari.

Sig+num Poncii Vgonis, comitis, qui supra scriptam diffinicionem et euacuacionem confirmo et signo puncti manu propria firmo.

Sig+num Poncii Guillemi de Turredele. Sig+num Guillemi Seniofredi. Sig+num Berengarii, filii eius. Sig+num Raimundi Renardi. Sig+num Raimundi Ademari.

Sig+num Bernardi Senfredi. Sig+num Palacioli.

Sig+num Vgonis, comitis, qui supra scriptam diffinicionem et euacuacionem confirmo. [senyal] MIRONIS, IVDICIS.

PONCIUS, clericus, qui hoc rogatus scripsi die et anno [senyal] quo supra.

Bernardus de Siriniano qui hoc translatum fideliter scripsi VI kalendas julii anno Incarnationis Christi M CC septimo, cum litteris suprascriptis in prima linea, damnatis in XVII linea et in XVI linea *aliquantulum* die annoque prefixo.

Escatocol de F: Sig+num Vgonis comitis, qui hanc diffinicionem feci, firmaui et testes firmare rogaui.

Sig+num Poncii Guillemi. Sig+num Raimundi Guillemi. Sig+num Gaucefredi Bastoni. Sig+num Petri Poncii. Sig+num Raimundi Ademari.

† Raymundus leuita Qui hoc rogatus scripsi die et anno quo supra.

[autògraf] Nos, frater P. de Sala, prior de Flix et officialis domini Episcopi Gerundensis, hoc translatum cum suo originali fideliter comprobauimus et auctoritatem et decretum nostrum apposuimus in eodem.

Eg-[senyal]-o, Jacobus de Hospitali, notarius publicus curie domini Episcopi Gerundensis, hoc translatum cum suo originali fideliter comprobatum et per dictum venerabilem officialem auctorizatum manu sua propria subscribendo scribi feci et clausi, cum raso et abtato in secunda linea vbi dicitur *et*, et in IX^a vbi dicitur *nisi*, et in X^a vbi dicitur *conuenio*, et cum suprascripto in V^a linea vbi scribitur *omni*, et in XIX^a vbi scribitur *Regni Regis Philipi*.

Escatocol de G: Sig+num Hugonis comitis, qui hanc diffinicionem feci, firmaui et testes firmare rogaui.

Sig+num Poncii Guillemi. Sig+num Raymundi Guillemi. Sig+num Gaucefredi Bastoni. Sig+num Petri Poncii. Sig+num Raymundi Ademari.

Sig†num Poncii Hugonis Comitis, qui supra scriptam difinicionem et euacuacionem confirmo et signo puncti manu propria firmo.

Sig†num Poncii Guillemi de Turredele. Sig†num Guillemi Seniofredi. Sig†num Berengarii filii eius. Sig†num Raymundi Renardi. [al man] Sig†num Raimundi Ademari.

Sig†num Bernardi Senfredi. Sig†num Palatioli.

Sig†num Hugonis comitis, qui supra scriptam definicionem et euacuacionem confirmo. [senyal] Mironis, iudicis.

PONCIUS, clericus, qui hoc rogatus scripsit die et anno quo supra.

Bernardus de Siriniano qui hoc translatum fideliter scripsi III kalendas julii anno Incarnationis Christi M^o CC^o VII°, cum litteris suprascriptis in prima linea, damnatis in XVII linea et in XVI linea *aliquantulum* die annoque prefixo.

1218 abril 26

ACG, Perg. s. IX-XII, n. 75', fol. 1v

El comte Hug IV d'Empúries²⁴ confirma la definició feta el 1091 a la Canonja de Girona i concedeix llibertat de comerç per als esplets propietat d'aquesta procedents del seu comtat.

O. ADG, Pergamins de la Mitra, c. 8. n. 47 (PM 101).

A. Còpia de 1317: ACG, perg. 775 (número provisional).

B. Còpia de 1338: ADG, Pergamins de la Mitra, c. 8. n. 47b (PM 101).

C. Altra còpia de 1338: ADG, Pergamins de la Mitra, c. 2, n. 112 (PM 101).

D. Còpia del s. XIV: ADG, RC, f. 42rv; 22 (31), p. 166-167.

E. Còpia del s. XV: ACG, *Llibre Verd*, f. 221r.

F.* Còpia del 4 de febrer del 1396: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 75' (olim Pabordia de Castelló, Capbreu de Vilasacra), fol. [1]v, no indicat anteriorment, ex O.

a. MARQUÈS- DE PUIG- SERRAT, RC, n. 22 (31), p. 166-167.

Hoc est translatum fideliter sumptum Gerunde auctoritate et decreto venerabilis Arnaldi Colomer, vicarii generalis in spiritualibus et temporalibus Reuerendi domini Berenguarii, Dei gratia Episcopi Gerundensis,²⁵ die quarta febroarii Anno a Nativitate Domini Millesimo Trecentesimo Nonagesimo Sexto a quodam instrumento continencie subsequentis.

Sit notum cunctis quod ego Vgo, Dei gratia Impuriarum comes, laudo et concedo atque confirmo totam illam diffinicionem et euacuacionem quam Vgo, comes Impuritanensis et Petralatensis, bone memorie, predecessor meus, fecit Gerundensi ecclesie et omnibus canonicis eiusdem ecclesie, et prepositis Castilionis, sicut continetur expresse in carta ipsius diffinicionis et euacuacionis a prima linea usque ad ultimam.

Insuper ego dictus Vgo, Impuriarum comes, gratis et ex mera et propria liberalitate, ad preces tocuis Capituli Gerundensis et ob remedium anime mee et parentum meorum, dono, laudo et concedo atque diffinio quod quandocumque et quocienscumque et cuicumque et ubicumque expleta prepositure Castilionis prepositus uel prepositi Gerundensis ecclesie uendere uel donare uel transferre seu permutare uoluerint, liceat eis hoc facere libere et secure, per terram et per mare absque omni conditione et sine omni leuda quam ego uel mei successores non exigamus nec exigere ualeamus ab ipso preposito uel prepositis neque ab eis qui expleta dicte prepositure ab eis emerint uel aliquo modo ab eis adquisierint uel habuerint.

Actum est hoc VI° kalendas maii anno Christi incarnationis M^o CC^o XVIII.

²⁴ Cf. DBA, II, 392-393; SOBREQÜÉS, o. c., 83-84.

²⁵ Cf. supra, nota 12.

Sig+num Vgonis, Impuriarum comitis, qui hec laudo et firmo, firmarique rogo.

Sig+num Petri de Mata, testis. Ego, Berengarius Laurencius, iudex ordinarius comitis, subscribo. Sig+um Guillemi Pontii Bernardi, baiuli, qui hec firmo et laudo atque confirmo. [*senyal*] Bernardi, iudicis.

BERNARDUS Guillemi, sacrista de Castilione, in cuius presencia Guillemus Poncius Bernardi, baiulus^a, firmavit hoc instrumentum, subscribo testis. Sig+num Castilio, precentor Castilionis, in cuius presencia Guillemus Poncius Bernardi, baiulus, firmavit hoc instrumentum, subscribo testis.

[*senyal*] Petrus Petri, scriptor Castilionis, qui hec cum litteris superpositis, scilicet *et ubicumque*, scripsit.

Ego Arnaldus Colomer, vicarius generalis domini Episcopi supradicti, huic translato cum suo originali fideliter comprobato auctoritatem meam interpono pariter et decretum, hic propria manu subscribendo.

Eg-[*senyal*]-o, Bernardus de Donç, notarius publicus substitutus auctoritate regia a Jasperto de Campolongo, publico Ciuitatis, baiulie et vicarie Gerunde suarumque pertinentiarum notario, hoc translatum, a suo originali sumptum et cum eodem de verbo ad verbum fideliter comprobatum autorizatumque, vt superius continetur, scribi feci et clausi, cum raso et correcto in prima linea vbi dicitur *Gerunde*, et cum supraposito in tercia linea, vbi legitur *a quodam instrumento*.

^a *ms* baiuli

Escatocol d'O: Actum est hoc Sexto kalendas Maii Anno christi incarnacinis M CC XVIII.

Signum Vgonis, impuriarum comitis, qui hoc laudo et firmo, fieri firmarique rogo.

Sig+num Petri de Mata, testis.

Ego, Berengarius Laurencius, iudex ordinarius comitis, subscribo SSS.

Sig+num Guillemi Poncii Bernardi, baiuli, qui hoc firmo et laudo atque confirmo. [*Senyal*] Bernardi, iudicis.

BERNARDUS Guillemi, sacrista de Castilione, in cuius presencia G. Poncii Bernardi, baiulus, firmavit hoc instrumentum, subscribo testis sig+num.

Castilio, precentor Castilionis, in cuius presencia G. Poncii Bernardi, baiulus, firmavit hoc instrumentum, subscribo testis [*segueix estrella de cinc puntes*].

Petrus, presbiter, scriptor Castilionis, qui hec cum litteris suprapositis, scilicet *vel ubicumque*, scripsi subscribo SS.

Escatocol d'A: Actum est hoc VI° kalendas maii anno Christi incarnationis M CC XVIII.

Sig+num Vgonis, Impuritanensis comitis, qui hec laudo et firmo, firmarique rogo.

Sig+num Petri de Mata. Ego, Berengarius Laurentius, iudex comitis, subscribo. Sig+um Guillemi Pontii Bernardi, baiuli, qui hec firmo et laudo atque confirmo. [*senyal*] Bernardi, iudicis.

BERNARDUS Guillemi, sacrista de Castilione, in cuius presencia Guillemus Poncius

Bernardi, baiulus^a, firmavit hoc instrumentum, subscribo testis. Sig+num Castilio, precentor Castilionis, in cuius presencia Guillemus Poncius Bernardi, baiulus, firmavit hoc instrumentum, subscribo.

Petrus presbiter, publicus scriptor Castilionis, qui hec cum litteris suprapositis scilicet *et ubicumque* scripsit.

Ego, Bernardus de Ionquerio, notarius publicus Castilionis, hoc translatum ex originali sumptum et cum eo comprobatum fideliter scripsi XIII kalendas madii anno Domini M CCC septimodecimo et clausi et meo signo [...].

Escatocol de B: Actum est hoc VI° kalendas maii anno Christi incarnationis M^o CC^o XVIII.

Sig+num Vgonis, Impuriarum comitis, qui hec laudo et firmo, fieri firmarique rogo.

Sig+num Petri de Mata, testis. Ego, Berengarius Laurencius, iudex ordinarius comitis, subscribo SSS.

Sig†num Guillemi Poncii Bernardi, baiuli, qui hoc firmo et laudo atque confirmo [*Senyal*] Bernardi, iudicis.

BERNARDUS Guillemus, sacrista de Castilione, in cuius presencia G. Poncii Bernardi, baiulus, firmavit hoc instrumentum, subscribo testis sig†num.

Castilio, precentor Castilionis, in cuius presencia G. Poncii Bernardi, baiulus, firmavit hoc instrumentum, subscribo testis [*segueix estrella de cinc puntes*].

Petrus, presbiter, scriptor Castilionis, qui hec cum litteris suprapositis, scilicet *vel ubicumque*, scripsi subscribo SS.

Sig†num mei, Guillemi de Deo, iudicis ordinarii Gerunde, qui presens translatum cum suo originali fideliter comprobaui et auctoritate iudiciali subscribo.

E-[*senyal*]-go, Bernardus Caboti, notarius publicus substitutus auctoritate Regia a Raimudo Simonis de Toylano, publico Gerunde notario, hoc translatum ab originali suo sumptum et cum eodem de verbo ad verbum fideliter comprobatum scripsi et clausi, cum suprascripto in II^a linea, vbi dicitur *et petralatensis*.

Nos, frater Petrus de Sala, prior de Flix et officialis domini episcopi Gerundensis, hoc translatum cum alio translato auctentico comprobauimus, in eo auctoritatem et decretum nostrum etiam apponentes.

E-[*senyal*]-go, Jacobus de Hospitali, notarius publicus curie domini Episcopi Gerundensis, hoc translatum cum alio translato auctentico fideliter comprobaui, auctoritate dicti venerabilis officialis eidem translato sua propria manu subscribentis, et scribi feci et clausi.

Escatocol de C: Actum est hoc VI° kalendas maii anno Christi incarnationis M^o CC^o XVIII.

Sig+num Vgonis, Impuriarum comitis, qui hec laudo et firmo, fieri firmarique rogo.

Sig+num Petri de Mata, testis. Ego, Berengarius Laurencius, iudex ordinarius comitis, subscribo SSS.

Sig†num Guillemi Poncii Bernardi, baiuli, qui hoc firmo et laudo atque confirmo [*Senyal*] Bernardi, iudicis.

BERNARDUS Guillemi, sacrista de Castilione, in cuius presencia G. Poncii Bernardi, baiuli, firmavit hoc instrumentum, subscribo testis sig†num.

Castilio, precentor Castilionis, in cuius presencia G. Poncii Bernardi, baiulus, firmavit hoc instrumentum, subscribo testis [*segueix estrella de cinc puntes*].

Petrus, presbiter, scriptor Castilionis, qui hoc cum litteris suprapositis, scilicet *vel ubicumque*, scripsi subscribo SS.

Sig+num mei, Guillemi de Deo, iudicis ordinarii Gerunde, qui presens translatum cum suo originali fideliter comprobavi et auctoritate iudiciali subscribo.

E-[*senyal*]-go, Bernardus Caboti, notarius publicus substitutus auctoritate Regia a Raimudo Simonis de Toylano, publico Gerunde notario, hoc translatum ab originali suo sumptum et cum eodem de verbo ad verbum fideliter comprobatum scripsi et clausi, cum suprascripto in II^a linea, vbi dicitur *et petralatensis*.

Nos, frater Petrus de Sala, prior de Flix et officialis domini episcopi Gerundensis, hoc translatum cum alio translato auctentico comprobauimus, in eo auctoritatem et decretum nostrum etiam apponentes.

E-[*senyal*]-go, Jacobus de Hospitali, notarius publicus curie domini Episcopi Gerundensis, hoc translatum cum alio translato auctentico fideliter comprobavi, auctoritate dicti venerabilis officialis eidem translato sua propria manu subscribentis, et scribi feci et clausi.

Escatocol de D: Actum est hoc VI° kalendas maii anno Christi incarnationis M^o CC^o XVIII.

Sig+num Vgonis, Impuriarum comitis, qui hec laudo et firmo, firmarique rogo.

Sig+num Petri de Mata, testis. Ego, Berengarius Laurencius, iudex ordinarius comitis, subscribo. Sig+um Guillemi Pontii Bernardi, baiuli, qui hec firmo et laudo atque confirmo. [*senyal*] Bernardi, iudicis.

BERNARDUS Guillemi, sacrista de Castilione, in cuius presencia Guillemus Poncius Bernardi, baiulus^a, firmavit hoc instrumentum, subscribo testis. Sig+num Castilio, precentor Castilionis, in cuius presencia Guillemus Poncius Bernardi, baiulus, firmavit hoc instrumentum, subscribo.

Petrus Petri, scriptor Castilionis, qui hec cum litteris suprapositis scilicet *et ubicumque* scripsit.

Escatocol de E: Actum est hoc VI° kalendas maii anno Christi incarnationis M^o CC^o XVIII°.

Sig+num Hugonis, Impuriarum comitis, qui hec laudo et firmo,^a firmarique rogo.

Sig+num [*espai*] de Mata, testis. Ego, Berengarius Laurencius, iudex ordinarius comitis, subscribo. ^bSig+um Guillemi Pontii Bernardi, baiuli, qui hec firmo et laudo atque confirmo. [*senyal*] Bernardi, iudicis.^b BERNARDUS Guillemi, sacrista de Castilione, in cuius presencia Guillemus Pontii Bernardi, baiulus, firmavit^c hoc instrumentum, subscribo testis. Sig+num Castilio, precentor Castilionis, in cuius presencia Guillemus Pontii Bernardi, baiulus, firmavit hoc instrumentum, subscribo testis [*estel de cinc puntes*].

Petrus Bibulcus, scriptor Castilionis, qui hoc cum literis suprapositis, scilicet *et ubicumque* scripsit SS.

^a seq fl ^b in marg dext ^c interlin

1226 març 10

ACG, Perg. s. IX-XII, n. 75', fol. 2v²⁶

El comte Hug IV d'Empúries²⁷ promet amb jurament al bisbe Alamany d'Aiguaviva²⁸ que mantindrà i farà mantenir la immunitat de la seva casa de Castelló i la llibertat que els homes d'església tenien abans de la guerra entre el comte d'Empúries i Dalmau de Rocabertí,²⁹ als quals no causarà perjudici a causa del blat que en va rebre en temps de guerra.

O. Perdut.

A.° Còpia del 4 de febrer del 1396: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 75' (olim Pabordia de Castelló, Capbreu de Vilasacra), fol. [2]v, no indicat anteriorment, ex O.

Hoc est translatum fideliter sumptum Gerunde^a auctoritate et decreto venerabilis Arnaldi Colomer, vicarii generalis in spiritualibus et temporalibus Reuerendi domini Berengarii, Dei gratia Episcopi Gerundensis,³⁰ die quarta febroarii Anno a Nativitate Domini Millesimo Trecentesimo Nonagesimo Sexto a quodam instrumento continencie subsequentis.

Sit notum cunctis quod ego, Vgo, gracia Dei comes Impuriarum, promittimus uobis, domino Alamando, Dei gratia Gerundensis Episcopo, et uestro Capitulo, quod conseruemus perpetuo salam uestram de Castilione siue domum liberam et immunem et inuiolatam, ita ut non frangamus eam nec frangi faciamus nec sustineamus, set (sic) semper sit in pura et plena libertate. Et hoc uobis iuramus tactis sacro sanctis quatuor Dei euangeliis.

Preterea mandamus et precipimus omnibus successoribus nostris firmiter quod eandem libertatem siue inmunitatem integram uobis obseruent.

Preterea uolumus et recognoscimus quod homines uestri de Castilione sint in ea libertate perpetuo in qua erant uel esse debebant antequam guerra esset cepta inter nos et Dalmacium de Rochabertini. Et quod proter bladum quod ab eis accepimus tempore guerre non fiat periudicium uobis uel hominibus uestris de Castilione, et per me sit ac si penitus esset infectum.

Actum in palacio domini Gerundensis Episcopi vi idus marcii Ano domini Millesimo CC^o XX° quinto.

²⁶ Document diferent i complementari dels indicats a PM 121 i 122, tots de la mateixa data: PM 121: O, ADG, Pergamins de la Mitra, c. 7, n. 30; còpia de 1227, ADG, Pergamins de la Mitra, c. 7, 73; còpia del segle XIII, CC, p. 173-174 [CC 413]; còpia del segle XIV, ACG, Llibre Verd, f. 152. PM 122: ADG, Pergamins de la Mitra, c. 3, n. 238, còpia de 1227.

²⁷ Cf. nota 24.

²⁸ Bisbe entre 1219 i 1227. Cf. PONTICH, *Episcopologi*, fol. 18rv; DBA, I, 34; DEHC, I, 32.

²⁹ Cf. nota 10.

³⁰ Cf. nota 12.

Sig-†-num Vgonis, gratia Dei comitis Impuriarum, qui hoc firmamus firmarique rogamus. Alamandus, gratia Dei Gerundensis Episcopus.

Sig-†-num Bernardi de Palaciolo.³¹ Sig-†-num Arnaldi de Anglesio.³² Sig-†-num Bernardi de Laureto.³³ Sig-†-num Guillemi de Scala.³⁴ Sig-†-num Berengarii de Turrecella.³⁵ [Senyal] Bonus homo,³⁶ qui hoc scripsit die et anno quibus supra.

Ego Arnaldus Colomer, vicarius generalis domini Episcopi Gerundensis, huic translato cum suo originali fideliter comprobato auctoritatem meam interpono pariter et decretum.

Eg-[senyal]-o, Bernardus de Donç, notarius publicus substitutus auctoritate regia a Jasperto de Campolongo, publico Ciuitatis, baiulie et vicarie Gerunde suarumque pertinentiarum notario, hoc translatum, a suo originali sumptum et cum eodem de verbo ad verbum fideliter comprobatum autorizatumque, vt superius continetur, scribi feci et clausi, et cum supraposito in prima linea, vbi dicitur *Gerunde*.

³¹ El març del 1210 firma el document de la venda que els esposos Dalmau de Creixell i Anglesa fan al bisbe de Girona, Arnau de Creixell, germà de Dalmau, de les albergues que reben a Bàscara pel castell de Pontós, CC 398. El mateix 10 de març del 1226 és testimoni en l'acte pel qual el comte d'Empúries Hug IV firma de dret en mans del bisbe de Girona pels delictes pels quals ha estat excomunicat, CC 413. En escriptura del 25 de març següent consta que tenia part del delme de Navata, CC 414. El mateix any 1226 serà testimoni a Corçà de la firma de dret que Gilibert de Cruïlles farà en mans del bisbe de Girona pels delictes pels quals havia estat excomunicat, CC 418.

³² També apareix, i en el mateix ordre que aquí, a CC 413. El juny següent és testimoni en l'acte de reconeixement que Ramon de Palau fa al bisbe de Girona de tenir en feu un terç del mercat de Monells i tots els delmes que altres puguin tenir per ell, CC 415, 416. També és testimoni en la firma de dret de Gilibert de Cruïlles, CC 418. Encara l'abril del 1235 serà testimoni en el reconeixement que Guillem de Blanes farà a Adelaida de Rupjà i a Guillema, filla de Bernat de Rupjà, de tenir per a elles un terç del delme de Vulpellac i un quart del d'Ullastret, CC 457.

³³ Apareix, i en el mateix ordre que aquí, en CC 413.

³⁴ Ídem.

³⁵ Ídem.

³⁶ Documentat a l'ADG com a notari des de l'agost del 1219 fins al juny de ca. 1230: Cf. PM 104, 106, 120, 123, 133-135, 147.

1258 octubre 18

ACG, Perg. s. IX-XII, n. 75', fol. 2v

Jofre de Rocbert³⁷ i Bernat de Vilanova,³⁸ procuradors del comte d'Empúries Ponç III Hug,³⁹ demanen al bisbe Pere de Castellnou⁴⁰ absolució de l'excomunió incorreguda per haver impedit a Dalmau de Peratallada,⁴¹ paborde de Castelló, i al seu procurador Guillem Gaufréd,⁴² extreure gra de la pabordia per via marítima.

O. Perdut?

A. Còpia del 4 de febrer del 1396: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 75' (olim Pabordia de Castelló, Capbreu de Vilasacra), fol. [1]v, no indicat anteriorment, ex O.

Hoc est translatum fideliter sumptum Gerunde^a auctoritate et decreto venerabilis Arnaldi Colomer, vicarii generalis in spiritualibus et temporalibus Reuerendi domini Berengarii, Dei gratia Episcopi Gerundensis,⁴³ die quarta febroarii Anno a Nativitate Domini Millesimo Trecentesimo Nonagesimo Sexto a quodam instrumento continencie subsequentis.

Cunctis pateat et sit notum quod vir nobilis Gaufridus, vicecomes Rupebertini,⁴⁴ et Bernardus de Villanoua, procuratores et tenentes locum nobilis viri Poncii Vgonis, comitis Impuriarum, in Castilione et toto comitatu Impuritanensi, postulauerunt humiliter a domino Petro, Dei gratia Gerundensi Episcopo, sibi impertiri absolucionem excomunicacionis late contra ipsos, eo quia prohibuerunt Dalmacium Petracisse, prepositum prepositure Castilionis, uel G. Gaufredi, procuratorem dicti prepositi, extrahere bladum et frumenta ipsius prepositure per mare de villa Castilionis, contra priuilegia et instrumenta ecclesie Gerundensis.

³⁷ Es tracta de Jofre III, fill de Dalmau II. Devers 1242, va tenir desavinences amb el comte emporità Ponç III Hug, però aviat feren les paus, i això explicaria la procura del document. Per a Jofre III, cf. DBA, IV, 119-120; SOBREQÜÉS, o. c., 120-121.

³⁸ Amb el seu germà Ramon el 1208 és marmessor del testament de Guillem de Vilarig, VILABERTRAN 734. Hi ha notícia de l'octubre del 1277 que havia donat a Vilabertran una terra situada a Sant Feliu de la Guàrdia, VILABERTRAN 916.

³⁹ Cf. DBA, III, 541; SOBREQÜÉS, o. c., 84-85.

⁴⁰ Bisbe entre 1254 i 1279. Cf. PONTICH, *Episcopologi*, fol. 21r-22r; DBA, I, 515; DHEC, I, 479.

⁴¹ Cf. PONTICH, *Series*, fol. 316v. Apareix en escriptures de reconeixement de delmes, CC 476 i 509, on consta que és abat de Sant Feliu de Girona.

⁴² El 1245 és marmessor del bisbe Guillem de Cabanelles, PM 181. Prevere de Capítol almenys des de l'any 1254, aquest mateix any el bisbe Berenguer de Castellbisbal li donava el benefici de l'església de Santa Eulàlia de Girona i li assignava el mas de Jonquerol a Llebrers, PM 213. El seu nom apareix com a testimoni en escriptures de reconeixement de delmes i possessions, CC 476, 477, 487.

⁴³ Cf. nota 12.

⁴⁴ És Jofre III, per al qual cf. SOBREQÜÉS, o. c., 120-121.

Inde est quod predictus dominus Episcopus, attendens quod Ecclesia non consuevit claudere gremium penitenti et veniam et absolucionem humiliter postulanti, recepto super satisfaccione facienda ab eisdem iuramento iuxta mandatum domini Episcopi supradicti, predictos a dicta excomunicacionis sententia duxit penitus absoluedos.

Mandantes eisdem in virtute presenti (*sic*) sacramenti quod super iamdictis componant et satisfaciant dicto G. Gaufredi, procuratori Dalmacii, prepositi memorati, usque ad proximum festum Omnium Sanctorum.

Nichilominus iniungentes eisdem sub sacramento predicto quod de cetero non veniant contra predicta priuilegia uel instrumenta ratione aliqua siue causa.

Actum est hoc XVIII kalendas octobris Anno Domini Millesimo CC quinquagesimo octauo.

Sig-†-num Gaufridi, vicecomitis Rupebertini et procuratoris ac tenentis locum predicti comitis Impuriarum, qui predicta laudamus, aprobamus, concedimus et firmamus. Sig-†-num Bernardi de Villanoua, procuratoris et tenentis locum predicti domini comitis, qui predicta laudo, concedo aprobo atque firmo.

Testes huius rei sunt Arnaldus de Miniana, archidiaconus Impuritanensis,⁴⁵ Raimundus de Albuciano, archidiaconus Bisuldunensis,⁴⁶ Raimundus de Auinione⁴⁷ et Bernardus de Chexanis,⁴⁸ canonici Gerundenses, Dalmacius de Mediniano,⁴⁹ A. de

⁴⁵ L'abril de l'any 1249 era canonge i l'abat de Vilabertran li firmava la casa que el monestir posseïa a Girona, prop de la porta Rufina, a cens de 9 parells i mig de capons, PM 192. L'abril del 1260 era testimoni de la donació que feia a Vilabertran el bisbe Pere de Castellnou de l'església de Sant Pau de la Calçada, amb delmes i primícies, a fi de socórrer la pobresa de Santa Maria, VILABERTRAN, 857.

⁴⁶ El 18 d'octubre del 1258 Ramon d'Albussà, ardiaca de Besalú, firmava a Ramon de Nerós una casa i capmàs que havien estat d'Arnau de Campmajor, situada a Sant Martí de Campmajor, a fi que ho tingués en feu, per 100 sous d'entrada, ACG, Pergamins de la Seu, Ardiaconat de Besalú, perg. 5; el 26 de febrer del 1260 Pere de Gornal i Guillem de Ter, marmessors de Maria de Serinyà, venien a Ramon d'Albussà, ardiaca de Besalú, els masos de Puigdemont i Terrades, situats al terme de Serinyà, pel preu de 300 sous, ACG, Pergamins de la Seu, Ardiaconat de Besalú, perg. 6. Signava també el document de l'abril del 1260 esmentat en la nota anterior.

⁴⁷ Cf. PONTICH, *Series*, fol. 140r. Signava el document de l'abril del 1260, VILABERTRAN 857. El 1265 consta que és ardiaca de Rabós, és a dir de Girona, VILABERTRAN 877-878, 891.

⁴⁸ *Ib.*, fol. 185r. Hi ha notícia que el juliol del 1273 havia donat la capellania de Sant Vicenç de Cabanes al clerge i domer de dita església, Ramon de Torre, constant ja mort en aquella data, VILABERTRAN 900.

⁴⁹ El llinatge, amb el mateix nom de Dalmau, és documentat a l'ADG des del 1160, CC 305, 331, 337; VILABERTRAN 583, 633. Cf. també LFM I 484 (any 1168). El maig de 1256 Dalmau de Medinyà fa de testimoni en una escriptura de reconeixement de delmes, CC 469.

Rechasen,⁵⁰ Bernardus de Clusa,⁵¹ Berengarius de Lanciano,⁵² Dalmacius de Villanoua,⁵³ G., iudex, Jachobus de Arenys,⁵⁴ Dalmacius de Sancto Martino, R. de Pauo⁵⁵ et R. de Guarriga,⁵⁶ milites, et plures alii.

Sig-†-num Johannis de Bisanya,⁵⁷ notarii domini Petri, Dei gratia Gerundensis episcopi, qui hoc scripsit.

Ego Arnaldus Colomer, vicarius generalis domini Episcopi supradicti, huic translato cum suo originali fideliter comprobato auctoritatem meam interpono pariter et decretum.

Eg-[senyal]-o, Bernardus de Donç, notarius publicus substitutus auctoritate regia a Jasperto de Campolongo, publico Ciuitatis, baiulie et vicarie Gerunde suarumque pertinentiarum notario, hoc translatum, a suo originali sumptum et cum eodem de verbo ad verbum fideliter comprobatum autorizatumque, vt superius continetur, scribi feci et clausi, et cum supraposito in prima linea, vbi dicitur *Gerunde*.

⁵⁰ El desembre del 1256, Arnau de Requesens reconeix tenir en feu pel bisbe de Girona una part del delme de Sant Pere Pescador, una altra part que per ell té Eibelina, mare de Bernat i Dalmau de Vilanova, i una altra part que té per ell el cavaller Assalit, part que l'atorgant sosté tenir en feu pel comte d'Empúries, i una tercera part del delme de Ventalló, CC 472.

⁵¹ Nom i llinatge documentat des del novembre del 1166, VILABERTRAN 583.

⁵² És marmessor del testament del comte d'Empúries Ponç V Hug, de l'octubre del 1309, CC 542; i signa com a testimoni en el reconeixement que el comte Malgaulí fa al bisbe de Girona dels delmes dels peïxos del mar i dels estanys i dels altres delmes que tenen per ell uns tercers, CC 547.

⁵³ Cf. supra, nota 50. El llinatge de Dalmau de Vilanova és documentat des de la segona dècada del segle XII: LFM, II, 712.

⁵⁴ El novembre del 1242, Jaume d'Arenys, fill de Guillem Berenguer d'Arenys, defineix a Santa Maria de Vilabertran els drets que pogués tenir sobre la possessió que el seu cosí, Arnau de Figueres, havia llegat al cenobi, VILABERTRAN 813. L'abril del 1249, Jaume d'Arenys i Guillem de Güell venen a Bernat, domer de Figueres, el cens que rebien sobre la possessió que el domer havia comprat a Arnau i Berenguer de Figueres, per 50 sous melgoresos, VILABERTRAN 823. El febrer del 1258 és testimoni en l'acte pel qual el bisbe de Girona firma a Berenguer de Cassà el mas Roca, que havia estat d'Ermessenda Roca, a la Bisbal, CC 481. El juny del 1263 confessa ser home propi de l'abat de Vilabertran per raó del mas de Sant Pau de la Calçada, VILABERTRAN 871.

⁵⁵ És documentat com a cunyat en el testament del cavaller Ramon de Figueres, que el pren per marmessor el març del 1242: VILABERTRAN 812.

⁵⁶ Hi ha un Ramon de Garríga, *miles*, documentat entre 1273 i 1323: VILABERTRAN 914, CC 495, 547, 620, 623. Es fa difícil saber si és personatge únic o doble, i encara més difícil relacionar-lo amb el del nostre document.

⁵⁷ Notari documentat des de l'agost del 1256 fins a l'octubre del 1279: Cf. PM 222-223, 227, 40, 254, 303, 333; CC 469-474, 476, 478-483, 485, 493, 495, 503.

ACG, Perg. s. IX-XII, n. 75', fol. 2v

Miscel·lània de l'Arxiu Reial

Sciendum est quod ultra priuilegia quorum translata publica superius sunt incerta (*sic*) habet dicta prepositura Castilionis multa alia priuilegia, videlicet inter alia duo scripta in quodam libro perquameneo (*sic*) existente in archiuo regio Barchinone facta XVI kalendas septembris anno Dominice Incarnacionis M (!) XXVIII post Millesimum, anno XX regni Lodouici regis, redacta in formam publicam per Petrum Bartholomei, notarium ac tenentem clauem dicti archiuui, XXII marci anno a Natiuitate Domini Millesimo Trecentesimo Septuagesimo Nono. Quorum primum continet in effectu quod Comes Impuriarum confirmat ecclesie Gerundensi decimam et omnia alia iura que habet infra villam et parrochiam Sancte Marie Castilionis.⁵⁸

Secundum vero priuilegium est melius primo et continet quod omnia que Poncius Vgo comes Impuriarum fecit et occupauit de decimis Castilionis pertinebant ecclesie Gerundensi et pro hoc fuit excommunicatus, a qua sententia absolui non ualuit donec ea cum sumptibus restituit ecclesie antedictae.⁵⁹

Et ultra est aliud instrumentum sententie late per Iudicem Castilionis IX° kalendas aprilis anno Domini Millesimo Trecentesimo Quadragesimo Sexto in posse Raymundi Marchi, notarii Castilionis, et eciam Curie officialatus ville predictae, continens in effectu quod decima et premicia agnorum septimum agnum (*sic*) et de agnis ville et parrochie supradictae.

1279 agost 22

ACG, Perg. s. IX-XII, n. 75', fol. 3r

Miquel de Torrent de Vilagallarda i la seva esposa, de la parròquia de sant Martí de Peralada, es fan homes propis de l'església de Girona en mà de Dalmau de Peratallada, abat de Sant Feliu de Girona i paborde de Castelló,⁶⁰ a condició que llurs filles es puguin redimir per 2 sous comtals i els fills, llevat de l'hereu, per 5 sous melgoresos; mort l'hereu, que la vídua es pugui redimir per 20 sous melgoresos si al seu torn no té hereu; i que no els pugui ésser imposada exorquia, intèstia, ni cap més servitut.

⁵⁸ És possible que el document al·ludit sigui el d'un mes abans, 17 d'agost del 1127, concòrdia entre el comte de Barcelona i el d'Empúries, en el qual també són tocats els drets lesionats de l'església de Girona, del qual n'hi ha còpia del 1241 a l'ADG, PM 38, que cal afegir a les fonts donades per aquest document en AA DD, *Els Pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona, de Ramon Berenguer II a Ramon Berenguer IV*, vol. II, n. 595.

⁵⁹ Editat en l'apèndix II.

⁶⁰ Cf. nota 40.

O. Perdut?

A.* Còpia del 4 de febrer del 1396: ACG, *Pergamins s. IX-XII, n. 75'* (olim *Pabordia de Castelló, Capbreu de Vilasacra*), fol. [3]v, no indicat anteriorment, ex O.

Hoc est translatum fideliter sumptum Gerunde^a auctoritate et decreto venerabilis Arnaldi Colomer, vicarii generalis in spiritualibus et temporalibus Reuerendi domini Berengarii, Dei gratia Episcopi Gerundensis,⁶¹ die quarta febroarii Anno a Natuitate Domini Millesimo Trecentesimo Nonagesimo Sexto a quodam instrumento continencie subsequenti.

Sit omnibus notum quod ego, Michael de Torrente, de Villagaylarda, parrochie Sancti Martini de Petralata, cum sim redemptus a domino, euenio homo et facio me hominem proprium et solidum et quietum ecclesie Sancte Marie Gerunde in manu et posse vestri, venerabilis domini Dalmacii de Petracissa, abbatis Sancti Pfelicis Gerunde, prepositi prepositure Castilionis, vna cum vxore mea et cum omni prole mea nata et nascitura imperpetuum.

Promittens uobis bona fide quod nos omnes erimus Sancte Marie Gerunde et successoribus uestris fideles et leguales, et reclamabimus Sancte Marie Gerunde per dominam naturalem, et non alium.

Hoc autem facio sub hoc pacto et condicione quod mulieres qui exierint a me et vxore mea, siue fuerint uirgines siue non, sint absolute ab hoc dominio cum II solidis comitalibus, quos quelibet soluat preposito dicte prepositure et si uoluerint se redimere; et homines, excepto herede, cum V solidis malgoresibus, quos quilibet soluat preposito; ac eciam vxor heredis, si mortuo herede uoluerit se redimere, sit absoluta cum XX solidis malgoresibus, si heres non fuerit; ac eciam propter hoc uos nec successores uestri habeatis exorquiam nec intestiam in personis neque aliam seruitutem, nisi sicut supradictum est.

Et nos, dictus Dalmacius de Petracissa, abbas predictus et prepositus prepositure predicte, laudamus et concedimus omnia supradicta.

Actum est hoc XI kalendas septembris Anno Domini Millesimo Ducentesimo LXX Nono.

Sigñum Michaelis de Torrente. Sigñum domini D. de Petracissa, abbatis predicti et prepositi, predictorum, qui hoc firmamus et laudamus.

Testes huius rei sunt A. de Pomeriis, de Castilione, et Petrus de Sterria, clericus de Quermancione, et Bernardus Rosceti, sacrista Castilionis, et Jacobus Marchonus, de Castilione.

[*senyal*] Ego, Jacobus Eymerici, hoc scripsi [*senyal*]. Ego, Matheus Eymerici,⁶² notarius publicus Castilionis, subscribo.

Ego Arnaldus Colomer, vicarius generalis domini Episcopi Gerundensis, huic translato cum suo originali fideliter comprobato auctoritatem meam interpono pariter et decretum.

⁶¹ Cf. supra, nota 12.

⁶² Documentat com a notari des del setembre del 1265 fins al febrer del 1279: Cf. PM 263, 281, 287, 298, 325, 334, 344.

Eg-[*senyal*]-o, Bernardus de Donç, notarius publicus substitutus auctoritate regia a Jasperto de Campolongo, publico Ciuitatis, baiulie et vicarie Gerunde suarumque pertinentiarum notario, hoc translatum, a suo originali sumptum et cum eodem de verbo ad verbum fideliter comprobatum autorizatumque, vt superius continetur, scribi feci et clausi, et cum supraposito in prima linea, vbi dicitur *Gerunde*.

7

1337 juliol 23

ACG, Perg. s. IX-XII, n. 75', fol. 3r

Ramon Guillem d'Ermedàs, de la parròquia de Santa Maria de Requesens, reconeix que té per Vidal de Vilanova,⁶³ paborde de Castelló el mas anomenat Mas, el mas anomenat Soler, la borda anomenada d'en Parasín i la borda Ribota, pels quals fa de cens anyalment per Pasqua al dit paborde trenta sous barcelonesos de tern.

O. Perdut?

A.* Còpia del 4 de febrer del 1396: ACG, *Pergamins s. IX-XII, n. 75'* (olim *Pabordia de Castelló, Capbreu de Vilasacra*), fol. [1]v, no indicat anteriorment, ex O.

Hoc est translatum fideliter sumptum Gerunde^a auctoritate et decreto venerabilis Arnaldi Colomer, vicarii generalis in spiritualibus et temporalibus Reuerendi domini Berengarii, Dei gratia Episcopi Gerundensis,⁶⁴ die quarta febroarii Anno a Nativitate Domini Millesimo Trecentesimo Nonagesimo Sexto a quodam instrumento continencie subsequens.

Sit omnibus notum quod ego, Raymundus Guillemi de Hermedanis, parrochie Sancte Marie de Requeseno, gratis et ex certa sciencia, per me et omnes meos presentes et futuros, confiteor et in ueritate recognosco ac eciam iuro per Deum et eius sancta quatuor euangelia meis manibus sponte tacta, quod teneo et tenere debeo et consueui tenere et mei antecessores per venerabilem Vitalem de Villanoua, prepositum prepositure Castilionis Impuriarum in ecclesia Gerundensi, absentem tanquam presentem, scilicet mansatam uocatam de Manso et mansatam uocatam de Solerio, et bordam uocatam den Parasín et bordam uocatam den Ribota.

Que predicte mansate et borde sunt in antedicta parrochia cum omnibus et hominibus et feminis presentibus et futuris, et cum redemptionibus eorumdem, et laudimiis et foriscapiis, et exorquiis et agrariis et censibus, et cum omni earum honore et possessionibus, cultis et inclitis, heremis et condirectis.

Quasquidem mansatas et bordas cum omnibus antedictis pro dicto domino preposito et per (*sic*) eorum successores in dicta prepositura quantum ad directum dominium teneo.

⁶³ Cf. *Lletres* I, n. 7, notes 32 i 36.

⁶⁴ Cf. *supra*, nota 12.

Pro quibus omnibus supradictis facio et facere debeo et teneor per me et omnes meos supradicto domino preposito et suis successoribus in dicta prepositura annuatim de censu Triginta solidos Barchinone monete terni, in festo Pasche.

Pro quibus omnibus supradictis vniuersis et singulis attendendis et complendis predito preposito et suis successoribus in predicta prepositura obligo predicta omnia.

Hec autem omnia facio in manu et posse Petri de Villaas, clerici et procuratoris dicti domini Vitalis de Villanoua, absentis, et in manu et posse notarii infrascripti stipulantis et recipientis nomine dicti domini prepositi et omnium aliorum quorum interest uel interesse poterit quod omnia supradicta attendam et complebo et contra non ueniam iure aliquo uel racione siue causa.

Ego Arnaldus Colomer, vicarius generalis domini Episcopi Gerundensis, huic translato cum suo originali fideliter comprobato auctoritatem meam interpono pariter et decretum.

Eg-[senyal]-o, Bernardus de Donç, notarius publicus substitutus auctoritate regia a Jasperto de Campolongo, publico Ciuitatis, baiulie et vicarie Gerunde suarumque pertinentiarum notario, hoc translatum, a suo originali sumptum et cum eodem de verbo ad verbum fideliter comprobatum autorizatumque, ut superius continetur, scribi feci et clausi, et cum supraposito in prima linea, ubi dicitur *Gerunde*.

8

1057-1058 febrer 14

ACG, Perg. s. IX-XII, n. 75', fol. 4r

Dotalia de Garrigàs. Vide infra, II.

9

1171 març 20

ACG, Perg. s. IX-XII, n. 75', fol. 4r

Ramon Tort, de Garrigàs, la seva esposa, Guilla, i llurs fills Ramon, Guillem, Bernat, Adelaida i Beatriu, per necessitat venen a Guillem de Terrades, sagristà de Girona,⁶⁵ el delme de la parròquia de Sant Miquel de Garrigàs per cent morabatins barbarogencs.

O. Perdut.

A.* Còpia del 4 de febrer del 1396: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 75' (olim *Pabordia de Castelló, Capbreu de Vilasacra*), fol. 4r.

⁶⁵ Cf. PONTICH, *Series*, fol. 381r. El maig del 1167 empenyora amb el bisbe una possessió dels esposos Arnau Guifred i Raimunda al burg de Sant Feliu de Girona per 300 sous de diners de Girona, CC 315. L'octubre del 1168 fan de testimoni en una venda entre laics d'una part de casa al mateix burg de Sant Feliu, document que també signa el bisbe, CC 320.

Hoc est translatum fideliter sumptum Gerunde^a auctoritate et decreto venerabilis Arnaldi Colomer, vicarii generalis in spiritualibus et temporalibus Reuerendi domini Berengarii, Dei gratia Episcopi Gerundensis,⁶⁶ die quarta febroarii Anno a Nativitate Domini Millesimo Trecentesimo Nonagesimo Sexto a quodam instrumento continencie subsequens.

Pateat hoc cunctis presentibus atque futuris quoniam ego, Raymundus Tort, de Garrigans, et vxor mea, Guilla, vna cum filiis nostris Raymundo et Guillemo et Bernardo et Adalade et Beatrice, vendimus uobis, Guillemo de Terrades, Gerundensis ecclesie sacriste, omnes illas decimas quas habemus et tenemus uel aliquo modo habere debemus in perochia Sancti Michaelis de Garrigans et in eius termino, dominicatura uidelicet et baiulia. Que predictae decime sunt proprium alodium nostrum franchum.

Pro hac uero uenditione accipimus a uobis, iamdicto Guillemo, gerundensi sacriste, centum morabatinos barbaroginos, bonos auro et rectos pondere, quos nobis in nostra maxima necessitas donas.

Tali uero modo predictam uenditionem facimus, ut semper predictas decimas habeatis, teneatis, possideatis atque omnibus modis spletetis uos et uestri, quibus donare, vendere uel relinquere uoueritis per proprium franchum alodium, absque uinculo ullius uiuentis, ut melius aliquo modo ad uestram utilitatem et eorum quibus donare, uendere uel relinquere uoueritis intelligi potest.

Et est manifestum quod de predicto precio nihil apud uos, emptorem, remansit, sed totum sine diminutione nobis predictis solutum fuit.

Si quis uero contra predictam uenditionem ad irruendum uenerit, non ualeat, sed predictam uenditionem in duplo componat.

Actum est hoc XII kalendas aprilis anno XXXV regni ludouici regis iunioris.

Sigñum Raymundi Tort, de Garrigans. Sigñum Guilla, vxoris eius. Sigñum Raymundi. Sigñum Guillemi. Sigñum Bernardi. Sigñum Adaladis. Sigñum Beatricis, eorum filii.

Sigñum Raymundi Seniofredi. Sigñum Berengarii, fabri. Sigñum Raymundi de Ponte. Sigñum Petri, clerici de Ermedans. Sigñum Petri, clerici de Garrigans. Sigñum Raymundi, clerici de Garrigans.

RAYMUNDUS, ypo diachonus,⁶⁷ qui hoc rogatus scripsit, cum litteris suprapositis in v^a linea die et anno SSS | SSS quo supra

Ego Arnaldus Colomer, vicarius generalis domini Episcopi Gerundensis, huic translato cum suo originali fideliter comprobato auctoritatem meam interpono pariter et decretum.

Eg-[*senyal*]-o, Bernardus de Donç, notarius publicus substitutus auctoritate regia a Jasperto de Campolongo, publico Ciuitatis, baiulie et vicarie Gerunde suarumque pertinentiarum notario, hoc translatum, a suo originali sumptum et cum eodem de verbo ad verbum fideliter comprobatum autorizatumque, vt superius continetur, scribi feci et clausi, et cum supraposito in prima linea, vbi dicitur *Gerunde*.

⁶⁶ Cf. supra, nota 12.

⁶⁷ Documentat des del gener del 1169 a l' octubre del 1175: CC 321, 330.

APÈNDIX II

Editem el primer document esmentat supra, Apèndix I, n. 5 i nota 25, perquè es tracta d'una còpia no tinguda en compte en l'edició esmentada infra, c.

1127 agost 17

ACG, perg. 17'/b

Concòrdia entre el comte d'Empúries Ponç Hug,⁶⁸ el bisbe i els canonges de la Seu i el comte de Barcelona,⁶⁹ en la qual Ponç renuncia a totes les exaccions comeses en béns i persones de l'església de Castelló, renuncia a percebre delme i primícia i reconeix el privilegi de la tretja del blat, a canvi de quaranta unces d'or de València.

O. ACA, Cancelleria, pergs. Ramon Berenguer III, carp. 32, n. 291 (*olim* arm. 4 Girona, sac. N, n. 685).

A. Còpia del s. XII: ACA, LFM, fol. 17, perduda.

B. Còpia del 13 de desembre de 1274: ACA, Cancelleria, pergs. Ramon Berenguer III, carp. 32, n. 219 duplicat (*olim* arm. 4 Girona, sac. N, n. 663).

C.* Còpia del 22 de març del 1379: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 17'.

a. MH, cols. 1266-1268.

b. LFM, II, n. 524, p. 37-40.

c. AA DD, *Els Pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona, de Ramon Berenguer II a Ramon Berenguer IV*, vol. II, n. 596.

α J. BALARI JOBANY, *Orígenes històrics de Catalunya*, Barcelona 1964, p. 464.

β P. NEGRE PASTELL, *Castelló de Ampúries de villa rural a capital del condado de Ampúries. Notas històrics (siglos IX a XII)*, dins «AIEG», XII (1958),

γ A. J. KOSTO, *Making agreements in Medieval Catalonia. Powe, order and the written word (1000-1200)*, Cambridge 2001, p. 244.

Pateat hanc legentibus et audientibus scripturam quoniam ego Poncius Vgonis, Impuritanensis comes, profiteor et recognosco qualiter Vgo, bone memorie pater meus, de honore quem gerundensis ecclesia habet in parrochia Sancte Marie de Castilione vel habere debet multo tempore littigauit cum Berengario Guifredi, Gerundensi episcopo,⁷⁰ et eius canonicis, tandem de plurimis malefactis et violenciis quas prefatus pater ibi faciebat iniuste virorum nobilium curie sue consilio

⁶⁸ És Ponç I Hug, per al qual cf. DBA, III, 540-541; SOBREQÜÉS, o. c., 17-19.

⁶⁹ És Ramon Berenguer III.

⁷⁰ Cf. supra, nota 15.

Poncii Guillemi⁷¹ et Raymundi Guillemi,⁷² Petri Poncii⁷³ et Raymundi Ademarii⁷⁴ ac Gaucefredi Bastonis⁷⁵ et aliorum multorum, quorum nomina longum esset enarrare, per diffinicionis scripturam vniuersa que aufferebat vsurpando ob remissionem peccatorum meorum et pro XL uncias auri valentis quan (*sic*) inde accepit prefato episcopo et eius canonicis presentibus ac futuris perpetuo possidenda dimisit. Post iamdicti Vgonis, patris mei, discessum, ego, iam dictus Poncius comes, in illius honore succedens, diffinicionis scripturam violenter transgrediens et alia mala quam plurima perpetrans, in escommunicationis crimen deueni, de quo per Dei gratiam ab Gerundensi episcopo Berengario Dalmacio⁷⁶ et eius canonicos absolutus sum, quia per laudamentum Poncii Guillemi de Turredele⁷⁷ et Guillemi Seniofredi⁷⁸ ac filii eius Berengarii et Raymundi Renardi in ecclesia Sancte Marie de Castilione coram omni populo prelibatam diffinicionis scripturam laudauit ac manu propria signo puncti firmauit.

Que omnia ego, prenomiatus Poncius comes, licet sub sigillo bone fidei tenere ac seruare promississem, inuerecunda fronte irrationabiliter fregi ac violauit. Sed quia uim uel repellere leges et iura concedunt, Raymundus, dominus meus, barchinonensis comes, cui ego totum suum honorem per manus proprie iuramentum jurando firmaueram, propter hoc fecit mihi guerram quia tandiu gerundensi ecclesie suam iusticiam denegaueram; unde quia iusticie quis quamdiu resistere non potest,

⁷¹ Cf. supra, nota 16. Possiblement es tracti de Ponç Guillem de Vallgornera, que intervé com a testimoni en actes civils del comtat, com és ara empenyoraments VILABERTRAN 334, 402; definicions, VILABERTRAN 406; i testament, VILABERTRAN 438.

⁷² Es tracta molt probablement del Ramon Guillem que és germà d'Arnau Guillem de Caldes, canonge, i de Berenguer Guillem: era casat amb Dalmidana. El gener del 1125 signa la donació que el canonge germà seu fa a Vilabertran d'unes cases a Girona, VILABERTRAN 439. El juny del 1277 feia de testimoni en un empenyorament que Ramon Berenguer III feia a Santa Maria de Vilabertran d'un mas a Llagostera, VILABERTRAN 450. L'octubre del 1128 Ramon Guillem venia a Ponç Urgell, clergue de la Seu, una part de l'alou que tenia a Sords, CC 240. Se sap que amb la seva esposa havia venut a Ermengarda un alou a Paret Ruffí, que aquesta donava al bisbe l'octubre del 1135, CC 263

⁷³ És probable que es tracti del Pere Ponç que, entre 1115 i 1121, amb Pere [...] de Torroella i el Ponç Guillem de la nota 16, juren fidelitat al bisbe de Girona, Berenguer Dalmau, pels castells de Rocamaura i Torroella de Montgrí, PM 28.

⁷⁴ Pot tractar-se del Ramon Ademar que fa de marmessor en el testament de la seva mare Guillemma, VILABERTRAN 384, i que al seu torn testa el març del 1121, VILABERTRAN 414.

⁷⁵ Cf. supra, nota 18.

⁷⁶ Cf. PONTICH, *Episcopologi*, fol. 12v-13v; DHEC, I, 282.

⁷⁷ L'agost del 1217 és elegit marmessor, amb altres cavallers i canonges, del bisbe Ramon de Palafoles, PM 100. L'abril del 1220 fa les paus amb el comte d'Empúries; aquest li cedeix els castells de Gualta i Rocamaura i pacten una distribució nova del bovatge, PM 106. El 1267, executant sentència de Jaume I, fan unes altres paus, PM 266.

⁷⁸ Hi ha un Guillem Sunifred, fill de Sunifred Arnau; l'any 1088 aquest li deixa en testament unes cases, VILABERTRAN 154. No hi ha cap indici que permeti identificar-lo amb el Guillem Sunifred que el febrer del 1112 és marmessor de la don Eliardis, que disposa de béns a la Bisbal, CC 210.

in potestatem prefati Raymundi, comitis, domini mei, deueni, atque per illius preceptum et multorum fidelium hominum meorum consilium scripture diffinitionis et euacuacionis scripturam quam pater meus fecerat et ego firmando laudaueram iterum reformando corroborare procuro; diffinio namque et euacuo ob remissionem delictorum meorum eidem gloriosissime Dei genitricis Marie eiusque Canonice imperpetuum omnes forcias et toltas et malas presones et omnes malos vsaticos quos pater meus, Vgo,⁷⁹ et Poncius, auus meus bone memorie comitis,⁸⁰ habuerunt vel tenuerunt in decimis Sancte Marie Castilionis et in omni alodio quod Gerundensis Canonica quocumque modo habet vel habere debet in omni villa Castilionis vel in omni termino parrochie eiusdem ecclesie, scilicet in domibus vel etiam in ceteris rebus uim hominibus congruentibus non solum hec superius scripta diffinico et derelinquo, sed in omnia illa que post mortem eorum quocumque modo male vsurpauit vel ademptrauit in decimis eiusdem ecclesie et in omni alodio gerundensis Canonice quod habetur in eadem parrochia, scilicet ipsam albergam quam ego et mei faciebamus in dominica domo Gerundensis Canonice, et ipsam domum quam construebam in cimiterio Sancte Marie supra ipsum cigar, et ipsos IIII^{or} sextarios quos accipiebam in decimis Sancte Marie, et ipsam messereriam quam accipiebam ex hominibus Sancte Marie; et ipsum receptum quem baiulus meus accipiebat ex baiulo Sancte Marie non accipiat nisi se tercio et sine cibaria. Et propter hoc faciat fideliter donare Sancte Marie omnes decimas ex toto alodio comitis.

Hec omnia predicta diffinio et dimitto, euacuo atque derelinquo, ul etiam hoc diffiniendo addo siue promitto atque conuenio quod non vetabo vel vetare non faciam prepositis vel clericis gerundensibus vendere quodcumque et quantumcumque voluerint omne ipsum expletum quod gerundensis Canonica habebit in villa Castilionis, tam vinum quam etiam aliud cuiuslibet annone genus, vel ferre vel transmutare alicui, si voluerit, vel dare alicui, si elegerint, vel facere omnem eorum voluntatem. Sed ita solide et libere gerundensis Canonica habeat et teneat omnes decimas et omnia alodia que habet in villa Castilionis vel in futuro habebit, sicut priuilegia regalia continent, in quibus eadem collata sunt Dei genitrici Marie virgini beae, scilicet quod nullius seruitutis vel subieccionis vinculo subdantur vel nullum placitum ibi celebretur nisi a preposito gerundensis Sedis, vel nulla violencia in alodio eiusdem Canonice hominibus ibi manentibus ab aliquo ingeratur, sed omnia maneant solida et libera in potestatem eiusdem Canonice in eternum et vltra.

Quam diffinicionem facio eidem Canonice propter quadraginta vncias auri valentis, quas pater meus Vgo accepit a clericis gerundensibus ex rebus eiusdem Canonice, et propter diuersas et multas violencias atque iniurias, propter plurima etiam sacrilegia et opprobria que ego minus incaute in ecclesiis, in clericis, in honoribus ecclesiasticis sepe intuli Deo et ecclesie gerundensi; quam ita volo esse firmam ut neque ego neque aliquis mee posteritatis nec aliquis quislibet meus successor in hiis que difinio valeam vel valeat aliquid requirere vel expetere, neque

⁷⁹ És Hug II, per al qual cf. DBA, II, 392; SOBREQÜÉS, o. c., 16.

⁸⁰ Cf. nota 13.

per meam vicem aut successionem quicquam obtinere, sed si[t] hec diffinico stabilis et inconvulsa omni tempore.

Quam siquidem diffinicionem ego, prefatus comes Poncius facio domino Deo et Canonice sancte gerundensis ecclesie et d[omi]no Berengario, Gerundensi episcopo, et omnibus canonicis suis et cunctis eorum successoribus imperpetuum.

Si quis uero, quod absit, hanc irrumperere temptauerit, sacrilegii summam componat et insuper anathematis vinculis subiaceat. Et postmodum hec scriptura diffinicionis firma maneat et stabilis omni tempore.

Acta scriptura huius diffinicionis XVI kalendas septembris anno XX regni Ledouici regis dominice Incarnacionis anno C^o XX° VIII° post Mille simum.

Sig+num Poncii Hugonis, comitis, qui han (*sic*) diffinicionem et euacuacionem feci, firmaui, firmarique rogau.

Sig+num Berengarii Renardi, vicecomitis.⁸¹ Sig+num Bernardi Guillemi de Monteschiueo.⁸² Sig+num Bernardi de Vultraria.⁸³ Sig+num Guillemi, fratris eius.⁸⁴ Sig+num Dalmacii de Petraicisa.⁸⁵ Sig+num Bernardi Berengarii, vicecomitis de R(T)edzon.⁸⁶ Sig+num Vmberti de Taiada.⁸⁷ Sig+num Guillemi Raymundi de Pauo.⁸⁸ Sig+num Petri de Torredela.⁸⁹ Sig+num Guillemi de Rupiano.⁹⁰ Sig+num Berengarii de ipsa Garriga.⁹¹ Sig+num Guillemi, fratris eius.⁹² Sig+num Raymundi Renardi.⁹³

⁸¹ Apareix també com a vescomte en l'escriptura del 17 d'agost del 1127, en la qual Ponç II Hug d'Empúries, presoner de Ramon Berenguer III, renuncia a qualsevol dret que tingués sobre l'església de Santa Maria de Castelló: AA DD, *Els Pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona, de Ramon Berenguer II a Ramon Berenguer IV*, vol. II, n. 596.

⁸² El seu nom apareixerà també en el document de concòrdia entre Ramon Berenguer IV i el comte d'Empúries, de l'any 1138: AA DD, *Els Pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona, de Ramon Berenguer II a Ramon Berenguer IV*, vol. III, n. 733.

⁸³ El 1123 Bernat de Vultrera i el seu germà Guillem fan homenatge a Humbert de Tallada i Guillem, germans, pel castell de Fonolleres, que havia estat de Guillem Bernat: ADG, PA, Fonolleres, n. 15 (2935 i 2975). El novembre del 1139, Bernat d'Oltra o Vultrera permuta amb Ponç Bernat el mas erm que havia estat de Pere Guifred per dues quadres de terra a l'indret de Giralt, prop del riu Fluvià, PM 41. Testa el 1154, PM 50.

⁸⁴ Guillem de Vultrera, germà del Bernat anterior, fills tots dos de Ponç Guillem de Vultrera i d'Estrella, rebia en herència el novembre del 1163, juntament amb el seu germà Bernat, els castells de Vultrera i Fonolleres, PM 51.

⁸⁵ Cf. nota 41.

⁸⁶ Per la data, esment hàpax.

⁸⁷ Cf. LFM II 524.

⁸⁸ Cf. LFM II, 524, 527, 703.

⁸⁹ Cf. supra, nota 53.

⁹⁰ Per la data esment hàpax.

⁹¹ Testimoni en donació, VILABERTRAN 496 (any 1138).

⁹² Per la data, esment hàpax.

⁹³ Cf. LFM II, 524. Podria ésser el fill i marmessor de la Guillema que fa testament el maig del 1115, VILABERTRAN 384.

Sig+num Petri Raymundi de Pedret.⁹⁴ Sig+num Petri Raymundi de Villademan.⁹⁵
 Sig+num Raymundi Dalmacii de Medianino.⁹⁶

SSS PETRUS Guillemi, presbiter,⁹⁷ qui hoc rogatus scripsi die annoque prefixo.

Sig+num mei Bonanati Egidii,⁹⁸ auctoritate regia notarius publicus, testis.

Sig+num Petri Guitardes,⁹⁹ auctoritate illustrissimi domini regis Aragonum notarius publicus, testis.

Sig+num Petri Bartholomei, scriptoris dicti domini regis eiusque auctoritate notarii publici per totam terram et dominacionem suam ac tenens clausas dicti sui archiui, qui hoc translatum a dicto libro de mandato venerabilis Petri ça Co[m]ja,¹⁰⁰ consilarii ipsius domini regis et baiuli Cathalonie generalis sumptum et cum eo de uerbo ad uerbum fideliter comprobatum, nichil in eo addito nichilque remoto, scribi fecit in ciuitate Barchinone, die XXII^a martii anno a Natiuitate Dominio M^o CCC^o LXX° nono, et clausit.

565 x 680 mm. Escrit pel cantó carn. Escriptura gòtico-bastarda. Havia estat plegat amb una desena de dobles horitzontals i dos de verticals. Té un cosit a la part inferior.

Dors: 1) Marge superior, cantó esquerre, etiqueta rectangular de paper blanc amb orla blava, enganxada només per la seva part superior, amb inscripció feta amb màquina d'escriure: [s. XX] «nº 4 | 1228».

2) Sota l'etiqueta: [s. XVI-XVII] «De la Pabordria de Castello | Castello». Aquesta inscripció en trepitja una d'anterior, del s. XV, de la qual s'han salvat alguns mots: «[... ...] multas libertates [...] | [...] dictus poncius comes [...] prepositure de castilione».

3) Marge superior, ultrapassat el centre, data i cota de Gabriel Roura: «1128 – VIII – 17 | [*en cerclat*] 17' (1227 de Lluís | 210 (*sic*) Lluís)».

4) Marge superior, cantó dret: a) Escrit de baix a dalt: [s. XV-XVI] «[...] fuit factum dictum translatum pro de[...] | [...] dicte prepositure quod deuenit».

b) Escrit a línia normal, regist: [s. XVIII] « + | Instrumentum pacificationis et concordie inter | comitem Barchinonensem Raymundum et Comitem |

⁹⁴ Cf. LFM II, 523, 524.

⁹⁵ Cf. LFM I, 187, 341, 429; II, 523, 524. Va llegar al monestir de Sant Pere Cercada el delme de l'estany de Riudarenes, CC 475.

⁹⁶ Cf. LFM II, 524.

⁹⁷ Documentat com a prevere i escrivà ja ca. 1090, CC 161, i sobretot a partir de 1121 fins al 1130, CC 227, 234, 22, 243, 248, 250-253.

⁹⁸ No documentat a l'ADG.

⁹⁹ No documentat a l'ADG.

¹⁰⁰ No documentat a l'ADG.

Impuritanensem Pontium Vgonis quo in primis | fuit conuentum quod dictus Poncius Vgonis redde-|-ret honorem parrochie Sancte Marie Castilionis | quem vsurpauerat Ecclesie et Canonice Ge-|-rundensi. | Item aliud instrumentum quo in execucionem dicte | conuentionis idem Pontius Vgonis fecit dictam | diffinitionem et euacuationem 16 | kalendis septembris anno 20 regni Ludovi-|-ci regis et incarnationis [*en llapis, sobreescrí el s. xxt a una altra data*]1228».

c) Sota l'anterior, molt més avall: «Concordia en la qual se mostre que lo delma de Castello | de Empuries pertay a la [... ..] Seu de Gerona | [... ..]».

d) A sota: [*s. xviii*] «Priuilegi real».

e) A sota: [*s. xv-xvi*] «Priuilegi dela trete del blat de | Castello».

II

L'ESGLÉSIA DE SANT MIQUEL DE GARRIGÀS I LA SEVA DOTALIA

La dotalia que es publica avui no figura al catàleg d'Ordeig i Mata per culpa del desordre en què es trobava l'ACG quan fou escorcollat per tal de trobar-hi documents de consagració d'esglésies. Actualment aquell arxiu ha acabat recuperant la seva estructura segons la successió mesal de les pabordies, unitats administratives que abans de la Desamortització asseguraven cada mes l'aplicació de les rendes catedralícies a llurs finalitats. La documentació en pergamí de la catedral de Girona ha rebut a finals del segle XX una primera indexació i s'ha tornat manejable. En el curs d'aquesta reestructuració ha aparegut el document amb la dotalia de l'església de sant Miquel de Garrigàs.

La primera vegada que surten els noms del poble i el de l'església de Sant Miquel de Garrigàs en un document gironí és l'any 1102, en un document de Vilabertran.¹⁰¹ Badia i Homs data l'actual fàbrica del temple al segle XII.¹⁰² És ben difícil, doncs, que l'acta de consagració que avui es publica faci referència al temple que ara es veu. L'acta, però, informa sobre un detall interessant: l'església que es consagra i dota ha estat reedificada pels homes de Garrigàs, la qual cosa implica que existia abans.

¹⁰¹ És el testament d'un Guillem Ramon, que destina una tercera part del seus béns mobles a les esglésies de Santa Maria d'Ermedàs i Sant Miquel de Garrigàs: BC, Arxiu, perg. 9026, registat als *Sacra Cathaloniae Monumenta* del P. Pasqual, BC, ms. 729-III, fol. 280, i a VILABERTRAN 271. CR, IX, 488 encara tenia com a primer esment del nom Garrigàs un doc. del 1195 (antropònim d'un tal Guillem Garrigàs), i com a primer esment de l'església un doc. del 1279.

¹⁰² Joan BADIA I HOMS, *L'arquitectura medieval de l'Empordà*, vol. II-A, Girona 1978, 188; CR, IX, 488.

Lacta que editem correspon a la fórmula de dotalia 6 B indicada per ORDEIG, IV, 97-98.

1057-1058 febrer 14

ACG, perg. 75'

Dotalia de l'església de Garrigàs.

O. Perdut.

A.* Còpia del 4 de febrer del 1396: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 75' (olim *Pabordia de Castelló, Capbreu de Vilasacra*), fol. 4r.

Hoc est translatum fideliter sumptum Gerunde^a auctoritate et decreto venerabilis Arnaldi Colomer,¹⁰³ vicarii generalis in spiritualibus et temporalibus reuerendi domini Berengarii, Dei gratia episcopi Gerundensis,¹⁰⁴ die quarta febroarii anno a Natiuitate Domini Millesimo Trecentesimo xc^o Sexto, a quodam instrumento continentie subsequentis:

Anno Dominice Incarnacionis Millesimo Quinquagesimo vii^o, Era millesima nonagesima vinta, indiccione viii^a,¹⁰⁵ veniens uir reuerendissimus dominus Berengarius,¹⁰⁶ episcopus Sedis Gerundensis, ad consecrandam ecclesiam in honore sancti Michaelis archangeli, qui est sita in comitatu Impuritanensi, in locum quem dicunt Garrigans, quem rehedificant uel rehedificauerunt homines his nominibus: Ysarn, Raymon et Adalbet (*sic*) et Bonifilii et Dalmadus uel aliorum bonorum hominum uel feminarum qui ibi aderant, congruit deuocio (*sic*) cunctorum fidelium, ut ad celestem patriam toto desiderio anelent, quatinus sanctis monitis adherendo celestium bonorum pociantur effectibus. Hunc igitur secuti sunt morem^b ab exordio sancte ecclesie religiosi sanctique uiri qui in ipsa ecclesiastica sunt edocti piis operibus insudare et ipsa ecclesia ennutrire (*sic*) et augmentare satagerunt. Horum itaque formam sequentes oportet nos ad celestem patriam inspicere, ut caducam (*sic*) respuentes, ad sublimia manentia toto nisu tendere debeamus.

Nos, Berengarius^c predictus, qui hanc predictam ecclesiam in honore sancti Michaelis rehedificauimus annuente Deo, ad diem dedicacionis damus ei triginta passos (*sic*) in circuitu ecclesie ad cimiterium propter Deum et remedium animarum nostrarum. Denique in Dei nomine ego, Berenguarius episcopus, concedo ad ipsam ecclesiam sancti Michaelis suprascriptam ipso cimiterio triginta passos uel sicut in cannone resonat, et ipsas decimas uel primicias et oblaciones fidelium de ipsa villa que nuncupant Garrigans cum fines et terminos suos, et ipsam rieram cum *torrent* Belser et cum pugo *loan* cum fines et termines suos.

¹⁰³ Cf. supra, nota 7.

¹⁰⁴ Cf. supra, nota 12.

¹⁰⁵ Els anys de l'Encarnació calculats en estil florentí i els de l'Era s'avenen en el 1057; en canvi el 1057 era l'any 10 de la indicció. La indicció proposada ací s'endarrereix un any i, per avenir-s'hi, reclama el 1056. Cf. infra, nota 107.

¹⁰⁶ Cf. supra, nota 15.

Et habet affrontaciones de parte orientis in termine de Tonna uel in ipso alodio de Sancta Maria cenobii Rodas, uel in ipsa uia qui pergit ad ipsam *serra* in sumitate que dicunt *Archa*, uel in sumitate de ipso pugo que dicunt *Guardia*. Et de meridie affrontat in sumitate de ipsa *serra* que nuncupant *Madrigeres* et pergit usque in *Font allara*. Et de occiduo affrontat in termino de *Pontons* uel in termino de Mindela uel de Villa Morel uel in ipsa strada Ffrancischa. Et de circii affrontat in ipsas *comellas* uel in termino de Villa Almanla, siue in Petrafitia.

Ideo ego, Berengarius episcopus, dono ad ipsa ecclesia suprascripta hec omnia, constituens, sicut ipsa ecclesia tenet per LXginta annos, ut nulli in postmodum hoc nostrum dotis uel decretum ullatenus uiolari liceat seu inconuulsam et inuiolabilem permaneat.

Et ego, prescriptus Berengarius, gratia Dei episcopus, dono ad ipsam ecclesiam Sancti Michaelis ad diem dedicacionis ut crismam omni tempore suscipiat. Et ipsam ecclesiam de Sancti Michaelis donet censum Sancte Marie Sedis Gerunde libram cere omni anno ad sinodum Pentecosten.

Degesta est autem hec scriptura dotis XVI kalendas marcii anno XXVII° regnante Henrico rege.¹⁰⁷

Berengarius, Dei gratia Gerundensis episcopus. + [senyal] Galterius, presbiter.¹⁰⁸ BORRELLUS +.¹⁰⁹ [senyal] Bonefili, sacrista.¹¹⁰

¹⁰⁷ Tal com sona, i comptant els anys del rei Enric des del 24 de juny del 1031, com s'ha fet fins ara, la data correspon a l'any 1058 i excedeix d'un any la que ha estat donada al principi del diploma seguint el còmput de l'Encarnació. Podria ésser que el decalatge es degué a la poca familiaritat del copista amb aquest còmput, perquè fins i tot comptant l'any de l'Encarnació en l'estil pisà, subsisteix la incompatibilitat de l'any del Senyor amb el del rei. I continua sense resoldre el problema del decalatge de la indicció.

¹⁰⁸ Documentat el maig del 1062 com a testimoni d'una definició, CC 122. L'u de juliol del 1084 es va fer la publicació jurada del seu testament, CC 154.

¹⁰⁹ Podria identificar-se amb el Borrell, levita, que el març del 1049 signa com a testimoni en la donació que els esposos Ramon Arnau i Eliardis fan a la Seu de Girona de l'església de Santa Maria d'Espasèn, CC 108.

¹¹⁰ Cf. PONTICH, *Series*, fol. 157v. El 1047, sense que sigui dit ni prevere ni sagristà, el seu nom es troba entre els testimonis de l'execució del testament d'Ermengol Bernat, notable del comtat d'Empúries, que deixava a la Seu l'alou de Gualta i Clarà: CC, p. 186a-187^a, 189^a-190a; MARQUÈS, 107 i 123. El seu nom torna a aparèixer el 1052, essent ja sagristà, com a signatari de l'acta d'aclamació i consagració del monjo Arnau com abat del monestir de Sant Feliu de Guíxols: CDSG 261. El 27 d'octubre del 1054, Pere, prevere, ven a Bonfill, sagristà, unes cases amb pati dins la ciutat de Girona, heretades de son pare, el sacerdot Gotmar, per quatre unces d'or: Cfr ACG, *Llibre gran de la Sagristia major*, fol. Virb-va, CDSG 272. El 4 de març del 1056, el bisbe Berenguer donava a la Canonja de Girona totes les terres que tenia a Santa Eugènia i a Salt, fins i tot la possessió que abans havia cedit al sagristà Bonfill a Salt: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 55; CDSG 274. El 26 de juliol del 1060, el seu nom apareix, com a marmessor i amb d'altres dos col·legues, en el testament, molt profitós a la sagristia, d'un tal Ponç, que fa deixes a Sant Cristòfol de Llambilles i a l'obra de Sant Andreu s'Alou, a diversos preveres, a la sagristia, a Sant Pere de Galligants i a la seva dona, amb reserva que, un cop morta, els béns d'ella

Berengarius, leuita.¹¹¹

PETRUS, PRESBITER,¹¹² qui hanc dotem scripsit die et anno SSS supra.

Ego, Arnaldus Colomer, vicarius generalis domini episcopi Gerundensis, huic translato cum suo originali fideliter comprobato, meam auctoritatem interpono pariter decretum.

Eg-[senyal notarial]-o, Bernardus de Donç, notarius publicus substitutus auctoritate regia a Jasperto de Campolongo, publico ciuitatis, baiulie et vicarie gerundensis suarumque pertinenciarum notario, hoc translatum de suo originali sumptum et cum eodem de verbo ad verbum fideliter comprobatum autenticatumque, vt serius continetur, scribi feci et clausi, cum supraposito in prima linea vbi dicitur *Gerunde*, et cum raso et correcto in x^a linea vbi dicitur *Berengarius*.

^ainterlin ^bms more ^cras et corr

també passin a la sagristia de Santa Maria: Cf. CDSG 283. És viu el 1064, puix que en el sacramental del testament del jutge i canonge Guitard li són llegats quatre auris: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 64; CDSG 298. I en un diploma de donació del 13 de març d'aquell any la seva casa és esmentada en les afrontacions del bé donat: Cf. CDSG 301. Encara l'any 1083, en fer testament, Pere Bonardell li llegaria un mançús: ACG, Pergamins s. IX-XIII, n. 95; CDSG 384. És possible tenir reserves sobre la datació d'aquest darrer document, on, a més del sagristà Bonfill, és esmentat també el sagristà Bonuç. Ara bé, consta que Bonuç era mort el 1071: Cf. ACG, *Llibre gran de la Sagristia Major*, fol. LXIIrb-LXIIIra. No s'arreglen les coses introduint - ben gratuïtament - la hipòtesi que el redactor del document ha posat «any XXVIII del rei Felip» per «any XIII del rei Felip», perquè aquest any catorze correspondria a l'any 1074-1075. Es podria al·legar que el testador ignorava al cap de dotze anys la mort d'un seu llegatari, però això és suposar molt. Sembla evident que hi ha algun error, i ja que l'error no s'arregla canviant l'any del rei, es pot buscar una solució canviant el nom del monarca. Si en comptes de «Felip» hom llegeix «Enric», el document queda automàticament fixat l'any 1055, any vint-i-quatrè del regne d'Enric, comptant els anys des del 24 de juny del 1031, moment del seu accés al tron, i aquest any encaixa perfectament en la cronologia de Bonfill. Però hi ha un problema gros: el testador, Pere Bonardell, és documentat al *Llibre gran* i als pergamins de la catedral des del 1076 al 1119, mai no abans: ACG, Pergamins s. IX-XII, n. 7', 95, 112, 118, 177, i ACG, PA, Girona II, 17.

¹¹¹ Cf. PONTICH, *Series*, fol. 158r. És possible que sigui el mateix personatge que el juliol del 1069 compra a Dalmau Vidal un alou a la parròquia de Cervià, indret de Raset, per vuit unces d'or de Barcelona, CC 137. El 1080 els germans Pere i Ademar vendran a un Berenguer, prevere, un alou situat entre Cervià i Raset per vuit mancusos nous, CC 147, i el document també és firmat per un Berenguer, leuita. És aventurat suposar que sigui el mateix individu que el del document anterior. En tot cas, hi ha un Berenguer leuita encara actiu els anys 1098 i 1099, CC 177, 179.

¹¹² Actiu com a escriptor el juliol del 1051, CC 110. El Pere prevere que escriu documents a partir del novembre del 1090, CC 173 ss., és molt possiblement un altre personatge.